SMRT FAŠIZMU — SLOBODA NARODU!

POŠTARINA PLAĆENA U GOTOVU

KNJIŽEVNE NOVINE

ORGAN SAVEZA KNJIŽEVNIKA JUGOSLAVIJE

GODINA I BROJ 35 | Adresa uredništva i administracije: Francuska 7 — Telefon: 28-098 | BEOGRAD, UTORAK, 12 OKTOBAR 1948 | LIST IZLAZI JEDANPUT NEDELJNO UTORKOM | PRIMERAK 3 DINARA

DAN BORBE I PESME MAKEDONSKOG NARODA

Blaže KONESKI

Koliko se više udaljujemo od toga dana, 11 oktobra 1941 godine, kada su iz Prilepa i Kumanova izašli prvi makedonski partizanski odredi — sve se jasnije urezuje u našu svest njegov ogromni istorijski značaj za makedonski narod. Danas je to dan proslave naše borbe, i još nešto, što je nerazdvojno s tim povezano — dan naše borbene pesme. Hteo bih zato da posvetim nekoliko reči uspomeni dvojice mladića, koji su svojom junačkom pogibijom simbolizirali nerazdvojno jedinstvo podviga i pesme. To su narodni heroj Stevo Naumov, iz Bitolja, i mladi pesnik Mite Bogoevski, koji je rođen u siromašnoj pečalbarskoj porodici u prespanskom selu Bouno.

Opkoljeni od bugarske fašističke vojske, u zoru 12 septembra 1942 godine, u hrastovom šumarku kraj Bouna, oni su se junački borili i poginuli jedan uz drugoga.

Stevo Naumov, mladi plavokosi džin, sa širokim osmehom dobrote i tako moćnim stiskom ruke — to je snaga makedonskog naroda koji se podigao u borbu protiv tiranina.

Mite Bogoevski, vitki tihi mladić, sa ognjem što plamne u očima — to je mlada pesma makedonskog naroda koja poziva na obračun sa porobljivačima.

Dok su, nakostrešeni iza svojih zaklona, nišanili u njih, mislili su krvnici da će ustreliti, da će ubiti borbenu snagu i borbenu pesmu makedonsku. I njihova su tela odneli neznano kud, da ne ostane spomena od njihovog groba.

Samo su tri pesme došle do nas od Mita Bogoevskog, ostalo je izgubljeno. Ali jedna od te tri pesme kaže, pozivajući narod na ustanak: »Umrite, da bi ste živeli!« Uzalud je bilo ubicama: ne može se zaustaviti živo vrelo sa planine, ne može se ubiti snaga i pesma naroda koji neće da živi bez slobode.

Kako su zagrljeni poginuli Stevo Naumov i Mite Bogoevski, tako ih je zagrljene u svome srcu poneo svaki borac makedonskih brigada koje su uzduž i popreko prošle rodnu zemlju od Fuštana do Crne Trave. Sa njihovim dragim likom pred očima, oni su nanosili dvojno jače udarce neljudima koji su opoganili Makedoniju. Osetio je dobro neprijatelj šta znači snaga pobunjenog naroda, osetio je jezu u kostima od njegove pesme pred juriš. Oseća on to dobro i danas na sebi u Jegejskoj Makedoniji, gde se makedonski sinovi rame uz rame sa grčkim drugovima bore za slobodu, pevajući o Lazu Trpovskom i drugim herojima naše zemlje.

Poginuli su pesnici Mite Bogoevski, Kole Nedelkovski i Kočo Racin, ali eto gde sve jače oživljuju u našoj svesti; i dragi su nam i poznati svima koji nose čestito makedonsko srce u drudima; i osećamo da se njihovom uspomenom napaja naše rodoljublje bez kojega ne bismo značili ništa.

Zna dobro neprijatelj snagu toga rodoljublja, snagu naroda koji se budi za slobodni život. Trebalo bi samo i prijatelji da je cene. Ipak smo morali od prijatelja doživeti teško ogorčenje. Sa strane Centralnog Komiteta BRP (k) negira se sva borba makedonskog naroda time što se govori o nekakvoj »buržoaskoj manjini« u Makedoniji, što se potseća na nekakvo »pravo« na bugarske škole u Makedoniji, zaveštano iz vremena Ekzarhije. Zašto diraju u dušu naroda? Jer se postavlja pitanje: je li ovo baština ekzarha Antima i Josifa, ili je ovo zemlja Goce Delčeva, Mirče Aceva, Koste Racina, Koleta Nedelkovskog i toliko drugih koji su položili živote za nju? Zar sve to ne zvuči kao jedno ciničnO »pa šta« nad prizorom junačke smrti Steva Naumova i Mita Bogoevskog, ubijenih od porobljivača koji su hteli da unište slobodu i slobodnu pesmu makedonskog naroda? Zar to nije potsmeh nad žrtvama koje makedonski borci daju i danas, u redovima Markosovih partizana, boreći se na Frontu demokratije, sa mišlju o suncu slobode koje ogreva makedonsku zemlju sa ove strane Dojrana i Prespe?

Književnici najbolje osećaju šta znači vređati dušu naroda. Zato se nadamo da se neće naći u bratskoj Bugarskoj nijedan istinski književnik koji bi odobravao takav postupak.

»Budite se!« — bio je poziv Racinove pesme pre rata. 11 Oktobar 1941 godine pokazao je da nisu uzalud prošli napori Komunističke partije Jugoslavije na čelu sa drugom Titom na okupljanju borbenih snaga makedonskog naroda. Narod nije izneverio junačku pesmu i pesma je pošla sa narodom u borbu. Sa pesmom proslavljamo ovaj dan i sada, dok se u Skoplje steklo mnoštvo iz svih makedonskih krajeva. Proslavljamo ga ove jeseni lepše i uzbuđenije. Cela nam je varoš rascvetala živim šarenilom narodnih nošnji.

To je slavlje borbe i pesme. Iznad svega to je dan velikog bratimljenja makedonskog naroda sa ostalim jugoslovenskim narodima.

Sovjetski pisci Komsomolu

Savez sovjetskih pisaca uzeo je aktivnog učešća u svenarodnim pripremama za proslavu 30 godišnjice Svesaveznog lenjinskog komsomola (VLKSM). U posebnu komisiju za proslavu jubileja ušlo je desev istaknutih sovjetskih književnika na čelu sa Borisom Gorbatovom i A. Bezimenskim. Zajedno sa pretstavnicima CK VLKSM i rukovodiocima moskovske komsomolske organizacije, komisija sovjetskih književnika organizovala je sastanak na kome su razmotreni planovi redakcija književnih časopisa, listova i izdavačkih preduzeća u vezi sa izdanjima posvećenim 30 godišnjici Komsomola.

Planom je predviđeno da izdavačko preduzeće »Sovjetski pisac« objavi roman V. Ažajeva »Daleko od Moskve«, pripovetku V. Dobrovoljskog »Troje u sivim šinjelima«, zbirku novih pesama Margarite Aliger i kolektivni zbornik stihova pod opštim naslovom »Za mir i demokratiju«. Književni časopis »Novi svet« posvetiće proslavi Komsomola ceo broj, u koji će između ostalog ući: pesme S. Kirsanova i S. Narovčatova i dnevnik Heroja Sovjetskog Saveza, avijatičarke E. Rudnjeve. Časopis »Znamja« objaviće povodom jubileja pripovetku V. Igiševa — »Rudari«, u kojoj znatno mesto zauzima prikazivanje radnih podviga sovjetske omladine, zatim poemu V. Tavlaja »Drugovi« (prevod sa beloruskog), crticu V. Rudnija »Život broda« i članak M. Tjurina »Mlado pokolenje zemlje socijalizma«. Feljton desetog broja časopisa biće posvećen analizi radova mladih pisaca.

Savez sovjetskih pisaca organizovaće niz književnih večeri, posvećenih omladini kao i sastanaka sa čitateljima, koji će biti priređeni u najvećim tvornicama, institutima, zanatskim i srednjim školama.

Posebne grupe književnika otići će u gradove—heroje Lenjingrad, Staljingrad, Sevastopolj i Odesu, zatim u gradove Kijev, Gorki i Staljino, — gde će književnici čitati svoja dela i držati predavanja.

Za vreme proslove, u Dvorani sa stubovima Doma sovjeta održaće se književno veče, pod naslovom »Pisci i pesnici — Komsomolu«. U Centralnom domu književnika biće organizovan drugarski sastanak između pretstavnika moskovske omladine i njihovih omiljenih pisaca. Preko četrdeset pisaca i pesnika održaće predavanja i referate na svečanim omladinskim skupovima.

KUĆA SOCIJALIZMA

Gojko BANOVIĆ

Sa svih strana naše zemlje, iz svih republika, stizale su početkom ove godine ovakve vesti: seljaci sami odlučili i već počeli da podižu zadružni dom u selu, u kome to, zasad, nije planom predviđeno. A i ovo se dešavalo: jedni želeli da se dom sazida u ovom selu, drugi u onom, pa se na zajedničkom sastanku sporazumeli da dom dobiju oni koji u davanju obaveza pokažu da će više građe pribaviti i više radne snage uložiti u građevinu.

To i sve što je sledilo posle toga pokazalo je da su zadružni domovi zaista nasušna potreba našeg sela i da je Narodni front, na predlog druga Tita, pokrenuo akciju koju su oberučke prihvatile seljačke mase naše otadžbine.

Čim se sneg istopio i zemlja prosušila, narodne brigade bacile su se na poslove. Prvo su popravljeni putevi za dovoz materijala, pa su se duge kolone zaprega počele da kreću između kamenoloma i gradilišta. Kopana je zemlja za pečenje cigle, kopane jame za gašenje kreča, grmele mine i radile sekire po šumama. U isto vreme inženjeri i tehničari stvarali su skice i projekte za domove različitih tipova, a po našim velikim gradilištima proradili su kursevi na kojima su se budući graditelji, većinom omladinci, praktično i teoriski spemali za svoje poslove.

Podizanje zadružnih domova bilo je i ostaje u prvom redu stvar samih zadrugara, ljudi koji svoju zadružnu svest manifestuju kubicima dovezenog kamena i drvene građe, koji besplatno ustupaju zemljište za dom, daju novčane priloge za nabavku materijala i skupljaju životne namirnice za radne brigade. Ali, kao i uvek kad su na redu poduhvati ovakvih razmera, na ovom velikom opštenarodnom poslu angažovane su i naše masovne organizacije. Mobilišući mase Narodni front istupio je kao politički nosilac ove jedinstvene akcije koju su svim svojim silama pomogli Narodna omladina, sindikati, Armija, Savez boraca i žene. Omladina bogata graditeljskim iskustvom, odmah se našla na terenu, radni kolektivi po fabrikama formirali su stručne brigade za građevinske poslove, sindikalne podružnice primale su patronat nad pojedinim domovima. Dejstvovao je i jačao savez grada i sela.

Takmičarski polet, kojim su obeleženi svi koraci naše sadašnjice, nosio je prelazne zastavice od jedne do druge brigade, od jednog do drugog gradilišta. Građenje se ubrzavalo naročito pred frontovske izbore u federalnim jedinicama, a samo u toku takmičenja u čast Petog kongresa Partije dovedeno je pod krov oko 600 domova.

Prema planu, do kraja ove godine u našoj zemlji treba da se dovrši 4.000 zadružnih domova, i to: u Srbiji — 1.600, u Hrvatskoj — 1.150, u Bosni i Hercegovini — 500, u Sloveniji — 400, u Makedoniji — 300, u Crnoj Gori — 50. Koliko je zamašna ova akcija može se i bez cifara pokazati: te zgrade, skoncentrisane na jednom prostoru, dale bi grad treći po veličini u Jugoslaviji.

Kao materijalna baza zadružnih organizacija, domovi će imati posebno mesto i igrati izvanredno značajnu ulogu u uključivanju sela u proces socijalističke izgradnje naše domovine. Odatle, iz tih zgrada, socijalizam će najneposrednije rekonstruisati i osvajati našu poljoprivredu i planski je usklađivati s tempom razvoja naše industrije, s tempom borbe za ostvarenje svih zadataka sadržanih u Petogodišnjem planu. Jednom rečju, ovi će domovi biti osnova za ekonomsko, političko i kulturno podizanje radnog seljaštva.

Posmatrani samo s jedne strane, s kulturnog gledišta, zadružni domovi ukazuju nam se kao izvori i žarišta kulturnog života po selima. Danas, u vremenu kada narod sopstvenim snagama krči sebi put u socijalizam, kultura se nalazi u pravoj ofanzivi na sve što je zaostalo, na sve što koči napredak i odupire se stremljenjima i volji naših pokolenja. Kultura prodire i tamo gde je dosad nije bilo, u svest, u kuće, u njive našeg seljaštva. Najšire narodne mase postaju vlasnici i korisnici kulturnih dobara.

Pismenost je osnova celokupnog napretka, a vrata zadružnih domova biće otvorena za sve koji pohađaju analfabetske tečajeve, za narod koji se otresa jednog od najtežih nasleđa iz prošlosti. Do danas su ti tečajevi ako ne u školama, održavani po privatnim kućama, u prostorijama nepogodnim za učenje, pod uslovima koji su dosta muke zadavali i predavačima i njihovim slušaocima. Učilo se obično uveče, po povratku s posla, bez dovoljno svetlosti i čistog vazduha u prepunoj sobi. Mesto na stolu ili na klupi, čovek je svoju svesku morao da drži ponekad i na kolenima, pa se posle osećao kao da je sadio kupus ili kopao kukuruze.

Prošle zime, u jednom selu u Bosni, držao je analfabetski tečaj mlad seljak i sam samouk. Među onima koje je učio bilo je i starijih ljudi i žena. U sobi, teskobnoj i za samog domaćina i njegove ukućane, on je svojim tečajcima pokazivao brojeve od jedan do deset. Oslanjajući sveske na leđa onih koji su sedeli ispred njih oni su se mučili kao da čupaju žile iz zemlje i s nevericom gledali u svoje šare po hartiji. Jednom je olovka najviše zapinjala na osmici. Počinjao je odozgo, kretao odozdo, s leva, s desna — ne ide, to nije ono što treba da bude, to je trojka, devetka, na sve liči samo ne na osmicu. Najzad, on je nacrtao dva kružića koji se dodiriju periferijom i krivicu bacio na one oko sebe: »Kako ću kad me guraju, kad nema zgode za pisanje«.

Na putu za konačno likvidiranje nepismenosti već se daleko odmaklo i postignuti uspesi utoliko su značajniji što su, naročito na selu, izvojevani u teškim prilikama, bez sredstava i pogodnosti potrebnih za tu borbu.

Pored poslovnih prostorija, zadružni domovi imaće i svoje biblioteke i čitaonice. Tu će seljaci moći da utole svoju žeđ za knjigom, za štampanom rečju koja se danas više no ikada širi po celoj našoj domovini, na svim jezicima naših naroda. Čovek neće morati s brda na brdo dozivati poznanika koji ima dobru knjigu, nego će u zadružnoj biblioteci dobiti delo koje hoće da pročita, a u čitaonici časopis i novine koje ga zanimaju.

Stručna knjiga, koja će mu u svako doba biti pristupačna, naoružaće našeg seljaka znanjem koje će on primenjivati u borbi za unapređenje poljoprivrede, za povećanje produktivnosti svog rada na planu socijalističke ekonomike. Borci za visoki prinos koristiće se iskustvima drugih, stvaralaštvo Lisenka i Tavčara obogatiće mase novim saznanjima i pred trudbenicima sela otvoriti dosad nepoznate vidike.

Za vreme rata i razgaranja narodne revolucije počeo je u našoj zemlji da politički misli i deluje onaj ko je dotad stajao izvan političkog života, ko je onima na vlasti bio najmiliji onda kad je gledao »svoj posao«, a politiku i upravljanje državom njima prepuštao. Ta politička svest narodnih masa, porasla i proširena u toku oslobodilačke borbe, zahteva danas knjigu i brošuru koja govori o svim problemima današnjice, koja će čoveku kazati kome je i zašto danas stalo do novog rata, ko podržava Frankovu tiraniju i tovi nacističke generale, šta se zbiva u Kini, Grčkoj i Palestini. Biblioteka zadružnog doma imaće takvu knjigu i staviće je na raspoloženje svojim čitaocima.

Književna dela, naročito ona koja obrađuju velike dane obračuna naših naroda s fašizmom i domaćom izdajom, traže se i idu od ruke do ruke po našim selima. Zadružna biblioteka zadovoljiće i tu potrebu, a biće seljaka kod kojih će takva knjiga buditi ili pojačavati već probuđenu želju da i sami nešto napišu, da i sami književno deluju. Takvih slučajeva bilo je i pre rata, danas ih ima još više. Poslednji broj »Književnosti« doneo je odlomak iz romana jednog zemljoradnika.

U salama za priredbe seljaci će gledati pozorišne pretstave, one koje daju njihove pozorišne grupe i one u izvođenju gradskih pozorišnih ansambla koji budu dolazili kao gosti. Živa reč s pozornice oduvek je privlačila mase, a lako je pojmiti s kakvim su se teškoćama borili oni koji su bez prostorija za probe, bez bina i garderobe glumili po selima i omogućavali seljacima da osete lepotu pozorišne umetnosti. Ta oskudica bila je prva briga i glumaca sa strane, koje će otsad put voditi pravo u zadružni dom.

S pozornice svog doma seljak će čuti ne samo poučnu i razumljivu reč o dubokom oranju, o nezi odojčeta i sprečavanju stočnih zaraza, o političkim događajima u svetu, nego i recitaciju i horsku pesmu. Tu će narod slušati pesme koje je sam stvorio i gledati igre koje su izraz njegovog osećanja ritma i melodije. Kroz zadružni dom umetnost će se spuštati do naroda, a narod dizati do umetnosti. Svaki dom imaće radio aparat koji će služiti istom cilju — pouci i razonodi, nauci i umetnosti, kulturnom usponu našeg seljaštva.

Projektanti su predvideli osam tipova zadružnih domova, od kojih nijedan neće biti bez kabine za projekcioni aparat. Film, koji je u staroj Jugoslaviji bio privilegija grada, gledaće se i po selima, bilo da ga nose stalne ili putujuće aparature. Paralelno sa svojim nastankom i razvojem, naša filmska umetnost silaziće u mase, razbijati tamu oko njih i jačati njihova progresivna htenja i polete.

Životno istinit i umetnički dat strani film puniće i na selu bioskopsku dvoranu, ali i tamo će gledalac više želeti da na platnu vidi svoju zemlju, svog čoveka, da uz sliku i scenu čuje svoj jezik. Sasvim je razumljivo što su seljaci iz daleka dolazili u gradove da bi videli Čopićevu Jagodu i čuli pesmu Titovih mornara. U zadružnim domovima oni će na platnu gledati svoje sinove i ćerke na prugama, u Železniku, u Novom Beogradu, na putu Bratstva i jedinstva, gladaće, najzad, i same sebe u raznim graditeljskim poduhvatima, u žilavom rvanju s teškoćama koje neminovno nosi sobom bitka za Plan, za socijalizam. Za jedan umetnički film o seljačkoj radnoj zadruzi, o životu članova te zadruge ne bi trebalo žaliti ni truda ni vremena.

Radni seljak svraćaće u dom kao u svoju kuću. Kulturne tekovine koje će tu uživati, od knjige do filmske pretstave, jačaće njegov patriotizam, njegovu klasnu svest i saznanje da su žrtve pale u toku oslobodilačkog rata položene za njegovo dobro, za njegov napredak.

Baza privrednog preobražavanja sela, zadružni dom biće za naše seljaštvo ujedno i mesna poljoprivredna škola, biblioteka, pozorište i bioskop, upravo — kuća socijalizma.

Smrt Vasilija Ivanoviča Kačalova

Nije dočekao proslavu pedesetogodišnjice osnivanja Moskovskog hudožestvenog akademskog teatra, pozorišta čijoj je svetskoj slavi dao — sa Stanislavskim, Nemirovič-Dančenkom i Moskvinom —najveći prilog. Nekoliko nedelja pre ovog jubilarnog dana umro je Vasilij Ivanovič Kačalov, najveći dramski umetnik Sovjetskog Saveza, domovine najbolje pozorišne umetnosti u svetu.

Vasilij Ivanovič Šverubovič rodio se 20 januara 1875 godine u Vilni. Kao student u Petrogradu, prilikom stupanja u jednu pozorišnu trupu profesionalnih glumaca, Vasilij Ivanovič — očekujući u kancelariji potvrdu ugovora, pročitao je u novinama vest o smrti nekog Vasilija Ivanoviča Kačalova i, sećajući se prigovora da je njegovo prezime Šverubovič prilično teško za pamćenje, — odlučio je tada da izabere sebi za umetnički pseudonim prezime tog nepoznatog imenjaka. I od toga dana, iz godine u godinu, u toku pola stoleća, on je prezime tog nepoznatog pokojnika sve više uzdizao, sve više proslavljao.

Posle trogodišnjeg glumljenja po provinciji, Kačalov je 1900 stupio u Moskovski hudožestveni teatar i otada njihova sudbina postaje zajednička: svaki uspeh Kačalova značio je i uspeh MHAT-a, a svaka izvojevana pobeda MHAT-a bila je, istovremeno, i pobeda Kačalova.

U burnim danima koji su objavljivali da je revolucija, da je 1905 na pragu MHAT je prikazivao s najvećim uspehom dela Čehova i Gorkog: na glavnoj probi »Malograđana« zgrada MHAT-a bila je okružena žandarmerijom, a u gledalištu zamenili su razvodnike preobučeni policajci. U to vreme, u »Na dnu« od Gorkog Kačalov je dao, kroz nenadmašnu realističku glumu, jednu od najubedljivijih svojih kreacija, Barona, a sa ulogom oficira-inteligenta Veršinjina, u komadu »Tri setre«, počeo je da stvara, nošen strasnom ljubavlju prema čoveku, galeriju Čehovljevih svakidašnjih heroja — Tuzenbaha, Trofimova, — koji čeznu za boljim, za lepšim životom, sanjaju o svetloj budućnosti, veličaju rad i dostojanstvo radnih ljudi.

— Ja sam voleo — pisao je Kačalov o svojim kreacijama u Čehovljevim komadima — da iza spoljne nežnosti i lirizma tipova osetim i otkrijem veliko i uporno čovečansko nezadovoljstvo i uzbuđenje. To je bio protest protiv nepravednosti realnoga sveta, protiv ograničenosti, surovosti, ništavnosti ondašnjeg društva. I te uloge, tačnije rečeno — protest koji je bio izražen u njima, nalazio je velikog i neposrednog odziva u srcima gledalaca.

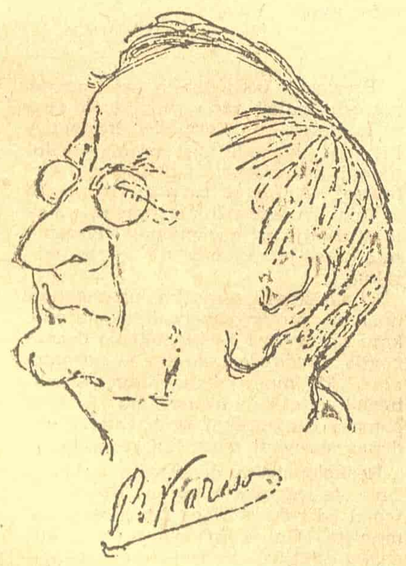

Kukriniksi: **V. I. Kačalov**

U predvečerje revolucije od 1905 te reči zvučale su uzbudljivo kao protest protiv svega onoga što je sputavalo, što je ograničavalo čoveka. Svim svojim bićem ustremljenim prema budućnosti, prožet svetlim uverenjem da će srećni dani uskoro doći, Kačalov je u Čehovljevim junacima, koje je istinito, realistički oživljavao, isticao više njihovu nepokolebljivu veru i radosnu nadu u buduće dane, no čežnjivu tugu koja veje iz lirskih čehovljevskih štimunga.

Još pre Prvog svetskog rata ostvario je bio Kačalov veliku i živopisnu galeriju tipova svih društvenih slojeva, skoro svih epoha: Hamleta i Julija Cezara, Tolstojevog Feđu Protasova, Čackog Gribojedova, Puškinovog Pimena i don Žuana, Ibsenovog Branda.

I tu raznorodnu povorku upotpunio je on — još snažnije, još sa većim zamahom i kroz još svestraniju analizu — posle Velike oktobarske revolucije. Dodao je njoj nove kreacije. Odajući priznanje MHAT-u, Lenjin je rekao: »Ako postoji neko pozorište koje moramo spasti i sačuvati iz prošlosti — to je, naravno, Moskovski hudožestveni akademski teatar«. To priznanje upućeno je bilo i Kačalovu, koji je, po završetku građanskog rata, nastavio da »otkriva nove puteve mlađim pokolenjima glumaca«.

»Jedan od prvih iz starije generacije glumaca Hudožestvenog teatra Vasilij Ivanovič obratio se likovima sovjetske savremenosti«. On je među prvima izneo na scenu ljude novog doba, herojske likove revolucije i građanskog rata: mnogostruko obdarenog ruskog čoveka iz naroda — partizanskog vođu seljaka Nikitu Veršinjina u komadu Vsevoloda Ivanova »Oklopni voz broj 14—69«, ili u »Blokadi«, od istoga pisca, herojsku figuru boljševičkog komesara.

Kačalov je svojim primerom demantovao proizvoljno tvrđenje da veliki glumci ustvari uvek igraju samo sebe. On je to pokazao i nama, na našim pozornicama, kada je s jednom grupom članova MHAT-a prošao kroz našu zemlju u zimu 1920 i s proleća 1921.

Ne samo na sceni, nego i na podijumu, kao recitator, Kačalov nije imao takmaca.

Na samrtnoj postelji on je skoro do poslednjeg časa govorio okupljenim lekarima stihove omiljenih pesnika. Govorio ih je svojim plišanim baritonom širokog dijapazona, glasom koji se ne zaboravlja kada se jedared čuje, kao što, jedared viđene, ne mogu se zaboraviti ni njegova scenična, stasita pojava ni njegova malo uzdignuta umna glava s pogledom punim vere upućenim uvek napred, ka budućnosti. Do poslednjeg časa on je, veliki realista i liričar, nadahnuto izgovarao stihove, a lekari oko njegove postelje stajali su sa uzbuđenjem i plakali »toliko ih je bio potresao ovaj prizor velikog talenta nerazorivog u svome nadahnuću, a ipak osuđenog na smrt«.

Opratšajući se od mrtvog Kačalova narodni umetnik Boris Livanov završio je svoj oproštajni govor ovim rečima: »On je bio umetnik-borac, on je živeo i umro kao veliki rodoljub, kao umetnik koji je sav svoj talenat, sve svoje nadahnuće posvetio svome narodu«.

M. D.

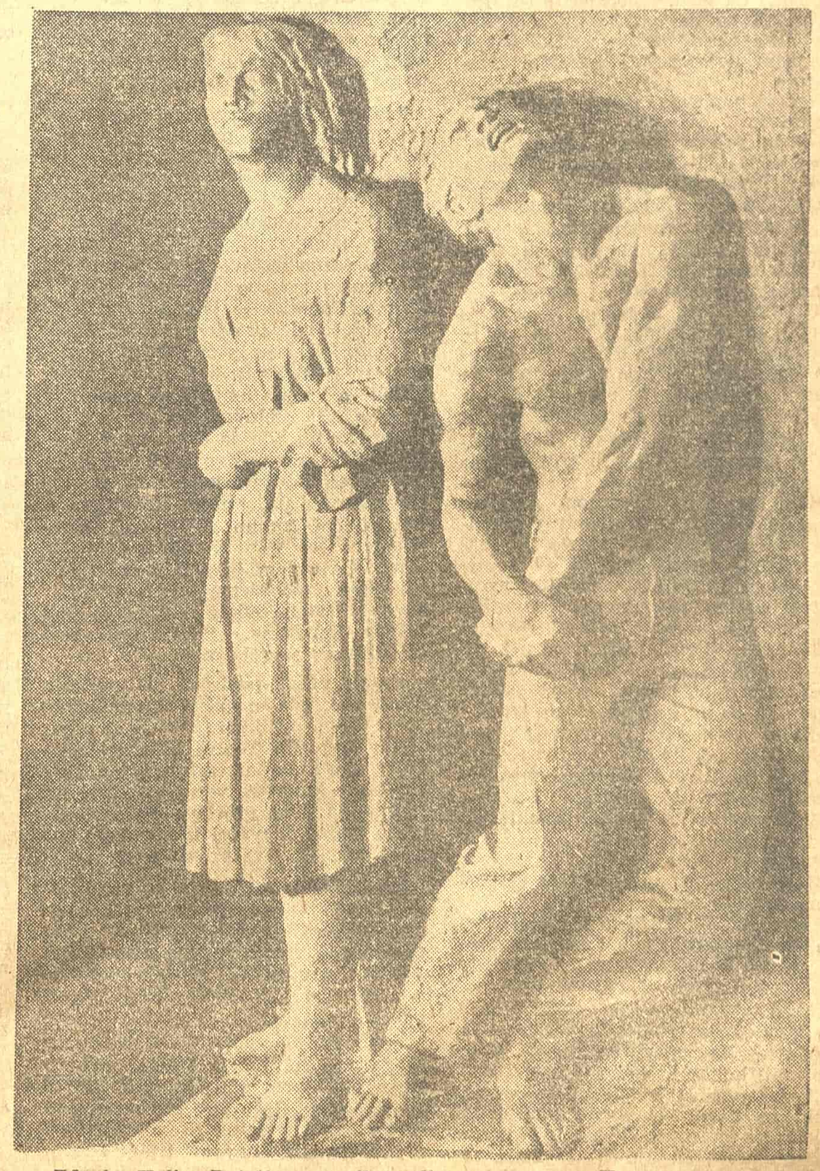

Zdenko Kalin: Detalj spomenika palim borcima, na Kongresnom trgu u Ljubljani

PASKVINO I SVETI OTAC

Oto BIHALJI—MERIN

Nizvodno od mosta na Rijaltu u Mlecima, prekoputa crkve San Đakomo, okružen cvećarima i piljarima i onima što voćem i mesom trguju, kleči na postolju Gobov kameni kip. Desnom rukom drži se ovaj grbavac da se na nju osloni, levu je podigao na glavu da bi izdržao teret kamenih stepenica koje počivaju na njemu. U prošlosti, ovim stepenicama javni govornik grada peo se na stub da objavi najnovije uredbe poreske propise, zabrane i zakone.

Pod teretom vremena, mnogo upotrebljavan, iskrzan, često obnavljan i najzad ograđen gvozdenom ogradom, potseća nas kameni Gobo na svoju nekadašnju slavu. A ta slava njegova, nije bila u tome da postane stepenice uz koje se penje moć upravljena protiv naroda, već crna klupa, zidne novine, napredne šale. Postao je tako otelotvorenje bune, jer su se na njegovu postolju javljali bezimeni govornici mletačkoga naroda, na njemu lepili svoje podrugljive stihove i proteste. Usta naroda pripisivala su Gobu kao da je on tvorac onih podrugljivih stihova kojima su optuženi i razgolićeni vladajući patriciji.

Pre više godina u Mlecima, gledajući Goba, palo mi je na um da sakupim te zabeležene i slučajne sentencije narodnoga mnenja, to što je nekada, u svoje doba, bilo tako značajno, a jedva da je uneseno u književnu istoriju.

Tek susret sa Gobovim prijateljem iz Rima, Paskvinom, omogućio mi je da pođem izvorima i iz starih knjiga sakupim šta je sve kamen govorio onda kada je reč bila zabranjena.

U uskoj ulici Governo Vekio u Rimu, pravo smo mu prišli. Stoji pokunjen, siv, neprimećen i nem na tome raskršću pocrnelom od vremena i siromaštva — to je kip Paskvina.

Stara, možda čak grčka skulptura, samo je pepeljavi, izlomljeni torzo i potrebno je čak nešto mašte da bi se raspoznalo borbeno telo s potrgnutim mačem, koje se naglo nad jednu imaginarnu figuru. Da li to pretstavlja junaka Trojanskog rata Menelaja, koji se nagnuo nad Patroklom? Da li je to bila figura kakvog gladijatora koji svome pobeđenom protivniku zadaje poslednji udarac?

Narodno mnenje nazvalo ga je Paskvino i po njegovu imenu oštar politički i društveni kritički letak ima svoje ime: paskvila.

Možda, potstaknute ovim zamahom mača, a svakako iz besa zbog omrznutih uredaba, koje su u Rimu na postolju Paskvina bile isticane u doba Renesanse, široki rimski slojevi naimenovali su Paskvina govornikom svoga protesta. Ono što su hrabri pesnici i duhoviti kritičari onoga doba pod psevdonimom Paskvina lepili u noćnoj tami na taj spomenik i danas je duhom i istinom savremeno i vredno da i mi čujemo.

Godine 1471 popeo se kardinal dela Rovere kao Sikst IV na papski presto. Poznat je kao graditelj »božanstvene« Sikstinske kapele, ali i kao graditelj »svete« inkvizicije u Španiji. Pod njegovom vladavinom rimska kurija postala je jedna od najvažnijih finansiskih preduzeća, a sveti otac pravio velike novčane i zajmodavne poslove. Paskvino mu je sastavio epitaf:

»Sram, glad, ruševine, lihvarstvo, lopovluk, razbojništvo, ucena i sve što još crnje na zemlji postoji — to je Rim trpeo pod njegovim pontifikatom. Koliko ti zahvalnosti duguje Rim, o, smrti, iako dockan dođe — najzad potopi sva ova zločinstva u Sikstov krvavi grob.«

Kardinal Karafa 1555 bio je izabran za papu kao Pavle IV. On je objavio prvi indeks zabranjenih knjiga; on je snagu inkvizicije, koja je već slabila, ojačao toliko da, kada posle četiri godine umre, narod razvali vrata tamnice u kojoj je četiri stotine žrtava očekivalo smrt. Palatu inkvizicije srušio je narod a dokumente svetih njuškala, dominikanaca, spalio je. Papina je statua oborena i vučena po gradskom blatu. Da ne bi izazvali bes naroda, mnogo godina posle njegove smrti bilo je zabranjeno uličnim prodavcima da viču: »Bicchieri e caraffe (pehari i boce)« kada prolaze ulicama, kako karafi ne bi potsećali narod na papu koji se kao kardinal zvao Karafa.

Paskvino mu je podigao nadgrobni spomenik:

»Ovde počiva Karafa, groza pred Gospodom i ljudima. Neka bi Stiks (reka Podzemlja) progutala njegovu dušu, a zemlja njegovu otrcanu čauru. Bio je ljubomoran na naš pokolj i uvređen molitvama koje su slate nebu a ne njemu. Njegovo tvrdo srce kvarilo je duhovništvo i narod«.

Kardinal Kiđi ustoličen je 1655 za papu kao Aleksandar VII. Da mu se dodvore, propagandisti na Pobednome luku pred crkvom della Pace uklesali su natpis »Orietur in diebus nostris justitia et abundantia pacis«. (U našim danima vidimo kako blistaju pravednost i obilje koji stvaraju mir«).

Kada je papa svečanom pompom hteo da blagoslovi ovaj natpis, nevidljiva ruka Paskvina dodala je krišom jedno »m«. Natpis je sada glasio: »Morietur in diebus nostris justicia et abundantia pacis«. (U našim danima vidimo kako blistaju pravednost i obilje umiru koji stvaraju mir.«)

Marforio, mitski kolega Paskvina, koga ovaj upotrebljava za svoje dijaloge, pita ga u jednom razgovoru:

»Zašto uzdišeš ti, Paskvino?«

Paskvino odgovara:

»Zato što narodno blagostanje vidim u velikoj opasnosti«.

Marforio! — A šta bi trebalo da bude urađeno?

Paskvino: — Svašta.

Marforio — A šta bi uradio velikanima da si ti bog?

Paskvino — Klemensu (papi) dao bih clemenca (blagost) i nešto saučešća, Karlu V (caru) veličinu i brižljivost, Ferdinandu Kastilijskom vernost njegovim zavetima, Kralju engleskom nešto religije i osećanja za zajednicu. Kralju portugalskom onoliko moći koliko arogancije ima. I kad bi božanstvenost našla za to snage, pouke za kardinale i odučavanje od gadnih sladostrašća. Voleo bih da se biskupi nauče čitanju i više mare za svoje dužnosti negoli za zadovoljstva ovozemaljske vladavine. Što se popova tiče, dao bih im žene (katolički sveštenici ne smeju da se žene) kako bih ih naterao da napuste svoje naložnice, a kaluđerima bih dao naložnice kako bih ih sprečio da budu supruzi svih žena i žene svih supruga...«

Ova satira Paskvina puca kao bič, kao tekst neke freske mrtvačke igre, jer on vlastodršcima svoga vremena izriče presudu.

Nije Paskvino samo nepristrasni opisivač naravi. Ne želi on da pokaže samo šta jeste, nego poziva potlačene da se bore za promenu takvog stanja.

»O, donji narode, zar nemaš više srca, Njega (papu) da kazniš osvetom svojom? Ali zašto još da govorim? Kad bi samo jedan Rimljanin signal dao štapom protiv ovoga čudovišta...«

Zašto čekati duže? Ako jedan ustane, svi će poći za njim. Perzej je bio pogođen je golim mačem. Raduj se, narode hrišćanski, promeniće on svoje bledo lice... Lice koje bi sve hrišćane da u kamenje pretvori...«

I Paskvino daje siromasima i potlačenima objašnjenje njihove nesreće i donosi jevanđelje ustanka:

»I đavo rodi papu, i papa rodi bulu, i bula rodi vosak, i vosak rodi žig, i žig rodi oproštenje grehova. Oproštenje grehova rodi poslove, i oni rodiše kvadragenu (dupuštenje za biskupe da ne poste 40 dana), i kvadragena je majka simonije (dobijanje prnjavora, duhovničkih dobara) i baba je sujeverja.

Simonija dobi za dete kardinale i braću njegovu još za vreme ropstva vavilonskoga i posle njega. I kardinal rodi kurtizana (ljubimca crkvenog poglavara) i kurtizan rodi biskupa papskoga, koji za ćerku rodi biskupa vikarnog, prnjavorca što penziju (rentu) za ćerku dobi. Prnjavorac rodi desetaka (onoga koji desetinu mora da daje), a taj postade tlačiteljem seljaka.

I tlačenje seljaka rodi gnev, I gnev rodi ustanak«.

Godine 1592 svečano sazvan odbor kardinala osudio je Paskvina na smrt. Za kaznu zbog istina koje su govorila kamena usta naroda, imao je da u reci Tibru bude udavljen. Predanje kaže da je slavni pesnik Torkvato Taso spasao svome kamenome kolegi život, jer je lukavo opomenuo sudije:

»Ostavite Paskvina na njegovu pjedestalu. Budete li njega u reku bacili, iz njegova praha rodiće se tisuću žaba koje će nam i danju i noću kreketanjem uši probiti«.

Paskvino kaže to svome prijatelju Marforiju.

Marforio odgovara:

— Ah, što se radujem kada te opet vidim, dragi prijatelju. Kazali su mi već da si razbijen u paramparče i udavljen u Tibru.

Paskvino odgovara:

— Zaista su mi zapretili inkvizicijom. Izveden sam pred kardinale. Možeš misliti da su me hteli osuditi. Bez Torkvata Tasa, varvari bi zatvorili Rimu usta. Srećom, razum je razoružao mržnju i njoj satira zahvaljuje što poezija živi...

Tako je ostao torzo bez ruku, s odbijenim nosom, iskrnjen dahom vremena, ali prkoseći neprijateljima naroda.

Paskvino kaže estetima u mimogredu:

— Zašto se smeješ starom Paskvinu, kada moje lice vidiš, tuđinče, pogrešno obavešteni tuđinče? Da li je to moga nosa radi, mojih usana, mojih osakaćenih ruku, što sam sad nakazni bogalj? Bilo bi čovečnije i prikladnije žaliti moju bedu. To je sudbina koju Rim dosuđuje pravednom čoveku. Zato što sam istinu voleo i bičevao zle naravi, osuđen sam kaznom ovom. Zbog toga Rim sakati ili ubija.

Razaranje spomenika moglo je da bude simbol, jer iza kamene obrazine stajao je živ čovek. Kako su gesla i stihovi bili bezimeni, nepoznato je poreklo njihovih tvoraca. Mnoga ruka koja je napisala hrabru reč, otsečena je na dželatskom panju. Mnogi glasovi ugušeni su u tamnicama. Samo malo imena je ostalo poznato. Znamo Aonija Pelearija i Nikolu Franka. Oni su pogubljeni zbog svojih stihova, zbog straha od njihove reči. I Paskvino je kazao potsmešljivo papi-inkvizitoru Pavlu III:

— Nekada se bardima davalo zlato da bi pevali. Šta ćeš meni Pavle dati da me ućutkaš?

Paskvino nije hteo da primi nikakvo mito da bi ćutao. Ni danas on ne bi ćutao da je čuo jeziva pjenja koja su masovne ubice Jasenovca i Nove Gradiške, pod pokroviteljstvom svetoga oca, agneca nezlobivog, pojale da bi posle blagoslova bili oni poslani u našu zemlju, smrt i sabotažu da organizuju.

Paskvino ćuti. On je samo torzo uspomene.

Dužnost borbe protiv tirana, eksploatatora i ugnjetača prešla je na zastupnike jedne druge klase. Ali ti zastupnici u Rimu i u drugim mestima, s onu stranu naših granica, jedva da su našli neku reč protiv toga sablasnoga društva ustaša koje se krišom uvuklo, puno mržnje i neprijateljstva prema ostvarenju socijalizma, i koje je zgnječeno budnom pesnicom radničke klase Jugoslavije.

MEĐU NJIMA

Kako je u Francuskoj proslavljena stogodišnjica smrti Šatobrijana

Da bi se odvratila pažnja od mnogobrojnih svečanosti kojima se širom sveta proslavlja stogodišnjica revolucije 1848 i Komunističkog manifesta, francuska vlada odlučila je da proslavu stogodišnjice smrti Šatobrijana, najreakcionarnijeg rancuskog književnika svog vremena, okruži naročitim sjajem i pompom. Za ovu proslavu upotrebljeni su krediti, koji su ranije bili odobreni za film »Prolеće slobode«, u kome je trebalo da se da istinita slika revolucije 1848. Vlada je, međutim, odlučila, da te kredite nameni svakako bezopasnijoj proslavi Šatobrijana.

Proslava stogodišnjice smrti Šatobrijana otpočela je misom u kapeli stranih misija, kojoj je prisustvovao apostolski nuncije, kao i pretstavnici Francuske akademije i Francuskog instituta, na proslavi se uopšte mnogo govorilo o Šatobrijanu kao hrišćaninu i diplomati, a najmanje kao književniku. Međutim, glavne svečanosti priređene su u varošici Sen-Malo u Bretanji, rodnom kraju Šatobrijana, gde je otkriven njegov spomenik.

Proslava je imala veoma komplikovan program. Najpre je obrazovana svečana povorka, sa fanfarama i zastavom nekog sportskog društva na čelu. Zatim su defilovali generali, crkveni velikodostojnici, poslanici i druge ugledne ličnosti. Iza njih su nošene razne zastave, među kojima su zapažene i zastave Crvenog krsta i skauta. Povorka je išla do »Holandske kule«, gde je održana pontifikalna misa. Misi su, sem gostiju, prisustvovali i fotografi, koji su se pojavljivali sa svojim kamerama tamo gde ih niko nije očekivao, iza oltara i između zlatnih odežda crkvenih velikodostojnika; a mnoštvo galebova, kako piše jedan dopisnik jednog naprednog francuskog lista, svojim kričanjem, i hidroavioni svojim zujanjem, doprinosili su još više svečanom raspoloženju. Odjednom, iako to u programu nije bilo predviđeno, počela je kiša; zlatna i šarena odela nestala su pod kišnim kaputima, i kardinal je pod kišobranom završio misu.

Posle mise povorka se uputila Gran-Beu, gde se nalazi Šatobrijanov grob. Ovom prilikom povorku je predvodio gospodin Tabire, služitelj Sorbone, kao zastupnik ministra narodne prosvete, kome se verovatno nije isplatilo da zbog proslave Šatobrijana plaća velike dnevnice iz oskudnog budžeta Ministarstva prosvete.

Na grobu se opet govorilo nadugačko. Gospodin La-Šambr, gradonačelnik, veličao je »slobodu«, koju su francuzima vratili Amerikanci, i ukazao na »tiraniju, čiji se dah opet oseća«. Eduard Erio nije održao govor, već jednu nevezanu kozeriju, u kojoj je konstatovao kapitalnu činjenicu da je Šatobrijan, kao i Paskal, proveo svoje detinjstvo u granitnom dekoru svoje rodne Bretanje. Zatim se povorka ponovo stavila u pokret, sada prema Šatobrijanovom trgu, gde je Teitgen, ministar narodne odbrane, proizveo grad Sen-Malo za viteza Legije časti zbog herojskog držanja za vreme rata. Posle toga su gosti otišli u kasinu, gde su ih čekali banket i novi govori.

Najzad je otkriven i spomenik.

Svi ti govori (njih 11 na broju u roku od 6 sati) bili su samo zbirka otrcanih fraza, i nisu sadržavali nijednu novu misao. Jedini književnik koji bi mogao nešto više da kaže o Šatobrijanu, njegov istoriograf Marten Šofije, nije bio pozvan. Svi ti govori imali su jednu zajedničku crtu, a to je bio strah. Gradonačelnik je proklinjao »obnovljenu tiraniju«, akademičar je pretskazivao kraj sveta, a kanonik je suprotstavio »filozofiji bez nade« — veru, koja »daje sreću, i pre svega mir«.

Time se završila ova svečanost, praćena strahom i skepticizmom, tako da je više ličila na žalopojku učesnika proslave nad njima samima, nego na proslavu stogodišnjice Šatobrijanove smrti.

Stari i novi rasisti

U izveštaju koji je jedna komisija »stručnjaka« pre izvesnog vremena podnela angloameričkim vlastima u bizoniji, kaže se između ostalog:

»Vaspitanje mladih Nemaca u bizoniji nije niukoliko dovelo do uništenja rasnih predrasuda. Dosada nije ništa učinjeno u tome pravcu, ni u školama, ni u njihovim domovima. Trebalo bi uzeti u razmatranje hitne mere kako bi se uništili svi oblici rasne diskriminacije, koji su se u zabrinjujućem stepenu sačuvali u njihovoj svesti.«

U tom istom dokumentu navedeni su, pored ostalog, i sledeći podaci:

»Godine 1947, 40% mladih ljudi ispod dvadeset godina odlučno su se izjašnjavali za antisemitizam. Sem toga, bilo je 15% onih koji su označeni kao »kamuflirani rasisti«, tj. koji su čvrsto verovali u svoju misiju pretstavnika »više rase«. Samo 15% iz te generacije usuđivalo se da se izjasni protiv svake diskriminacije u duhu Štrajherovih, Gebelsovih i Hitlerovih shvatanja«.

U istom ovom izveštaju navodi se da je 1948 godine broj antisemita ostao isti od Minhena do Hamburga. Ali su zato u drugim pravcima rasistička shvatanja postigla strahovit porast. Osim onih (37%) koji su na postavljeno pitanje odgovorili da su antisemiti, ostali okrivljuju Crnce (26%), Ruse i »Balkance« (24,5%) i Cigane (11%) kao vinovnike za »nesreću Nemačke«. Samo su 4,5% mladih Nemaca iz bizonije odbili da se pridruže ovoj manifestaciji nacističkog »new look«-a.

Treba napomenuti da su i sami inicijatori ove ankete priznali da je do sadašnje inflacije rasizma došlo zbog uticaja američkih okupacionih trupa, čiji su pripadnici u najvećem broju pristalice supremacije bele rase i arijevaca.

Otvaranje Kopernikovog muzeja u Fromborku

Kada se 1943 navršilo četiri stotine godina od smrti velikog poljskog naučnika-humaniste Nikole Kopernika jedino je Sovjetski Savez posvetio pažnju tom događaju i proslavio ga. Poljska je tada bila porobljena, a Nemci koji su inače na sve moguće načine pokušavali da Kopernika pretvore u Nemca, pod udarcima Crvene armije zaboravili su i njega.

Kada je završen rat i kada je ispod nemačkog jarma oslobođena Varmija, zavičaj Kopernikov i cela Poljska, poljski narod je odlučio da se oduži svom sinu koji je bio ne samo veliki astronom, nego i književnik, lekar, ekonomik i političar — jednom rečju čovek Renesanse.

Januara 1948 pretsednik Poljske Republike Boleslav Bjerut predložio je da se u Fromborku obnovi muzej Nikole Kopernika čemu se odmah i pristupilo. Počelo se sa skupljanjem materijala o Koperniku. Iz Upsale, Florence i Rima su nabavljene foto-

J. Flak (1645): **Nikola Kopernik**
(Narodni muzej u Varšavi)

kopije Kopernikovih portreta, u Krakovu i Torunju se izrađuju kopije njegovih portreta, Moskva, Pariz i London su obećali saradnju. Dr Pšipkovski rekonstruiše i izrađuje instrumente koje je nekada izradio sam Kopernik i pomoću kojih je u Fromborku i Olštinu izvršio svoja otkrića. Kopernikova kula (koja još i danas nosi to ime u narodnom predanju) biće pretvorena u muzej kao i hodnik na kome se nalazio Kopernikov opservatorijum. Pri muzeju će biti stvorena arhiva i biblioteka. Pojedina odeljenja muzeja biće posvećena Koperniku kao ekonomisti, lekaru, pedagogu itd. Veliki značaj imaće i odeljenje koje će prikazati uticaj i raširenost Kopernikove misli u toku više od četiri veka kao i istoriju Kopernikovog kulta izraženog u delima slikarstva, skulpture a takođe i u naučnim i književnim delima o njemu.

S. S.

MAĐARSKA

Narodno pozorište u Budimpešti na početku nove sezone

Prvo domaće delo koje u novoj sezoni prikazuje Narodno pozorište u Budimpešti jeste komedija Đule Ileša »Heroji našeg vremena«. Sledeće domaće delo na pozornici Narodnog pozorišta biće dramatizacija romana Kalmana Miksata »Slučaj mladog Nostija sa Marikom Tot«. Kalman Miksat, mađarski pisac iz druge polovine XIX veka, oštar kritičar trulog umirućeg feudalnog društva svoga vremena, bio je godinama falsifikovan u bivšoj Mađarskoj i pomenuti roman ranije se davao na pozornici u preradi koja je falsifikovala piščev kritičarski duh i pružila publici romantičarski, sladunjavi kič. Sada se »Slučaj mladog Nostija sa Marikom Tot« daje u novoj obradi Andre Gabora.

Na repertoaru Narodnog pozorišta u Budimpešti stavljena su u ovoj sezoni i sledeća dela: »Lekar u nedoumici« od Šoa, «Majka« od Čapeka i »Škola ogovaranja« od Šeridana; od klasika će biti prikazan »Tvrdica« od Molijera. Pozorište priprema još »Ubistveno selo« od Lope de Vega i »14 juli« od Romen Rolana. Od ruskih klasičnih komada na repertoaru se nalaze »Vasja Željeznova« od Gorkog i »Šuma« od Ostrovskog, a najnovija sovjetska književnost biće zastupljena sa »Lavom na trgu« od Ilje Erenburga.

BUGARSKA

Uspomeni Hrista Smirnenskog

U vremenu od 1 do 7 oktobra u celoj Bugarskoj proslavljena je dvadesetpetogodišnjica smrti i pedesetogodišnjica rođenja velikog pesnika Hrista Smirnenskog. U subotu 2 oktobra položeni su venci na pesnikov grob. Na Bulevaru Hrista Smirnenskog u Sofiji, položen je 3 oktobra kamen temeljac za spomenik Smirnenskom. Istog dana otkrivene su spomen ploče u nekoliko kuća u kojima je pesnik živeo, radio i učio.

U unutrašnjosti proslavu su organizovale biblioteke, razne kulturno-prosvetne organizacije i omladinske brigade.

RUMUNIJA

Rumunska izdanja 1848 godine

Povodom proslave stogodišnjice revolucije 1848, u Rumuniji je objavljen niz dokumenata, studija i brošura. Među ovim publikacijama nalazi se bogato opremljen »Album 1848 — 1948«, koji pored istoriskih dokumenata sadrži i priloge najuglednijih rumunskih naučnika, književnika i umetnika.

KROZ STRANE ČASOPISE I LISTOVE

Hijeroglifi umesto umetnosti

Iz članka J. Frida, objavljenog u sovjetskom časopisu »Novi svet«, br. 7. 1948 god.

Istorija umetnosti pokazuje nam da oni stvaraoci, koji u svojim delima daju prvenstvo formi, postižu ustvari samo to da je dovode do njenog punog osiromašenja i raspadanja, do razaranja umetničke slike.

O tome najbolje svedoči savremena umetnost na Zapadu. Dekadentni formalizam Zapada nema ničeg zajedničkog sa smelošću napora umetnika-realiste da, umetničkim sredstvima, punije i dublje izrazi novi sadržaj.

»Čista forma« formalističke umetnosti nalik je na podmukli tumor koji se sve strašnije širi, razarajući zdravo tkivo čovečjeg organizma.

Ali formalizam nije koban samo za umetnost. Formalistička estetika je i politički reakcionarna i agresivna, kao i ideologija savremenog buržoaskog individualizma, čiji je ona sastavni deo.

»Mi nastupamo protiv čitavog sveta... Mi nemamo tla pod nogama, naša dobra volja ne služi nikome, pa ni nama samim... Mi idemo niz vodu... Mi smo se našli izvan istorije i govorimo u pustinji«, — uzvikuje francuski dekadent, egzistencijalist Sartr. Reakcionarni danski filozof-mistik Kirkegor, koga su dekadenti proglasili za svoga proroka, piše: »Subjektivnost je jedina istina; realno je samo ono što je subjektivno«. Pol Valeri tvrdi da »realnost ili ne pretstavlja ništa, ili je bezoblična«.

Formalistička apstraktna umetnost teži za stvaranjem umetnikovog »individualnog sveta«, — nekog apstraktnog sveta, otrgnutog iz konkretnih istoriskih okvira. Pritom dekadenti često pribegavaju konstruisanju mitova, koji bi trebalo da odražavaju istoriska zbivanja, dok ustvari oni služe da se namesto istorije proture dekadentske laži.

U »filozofskom« romanu Simone de Bovuar »Svi su ljudi smrtni« sažeta je kvintesencija reakcionarnih dekadentnih ideja. Junak romana Foska rađa se u XIII veku i, pošto je ispio eliksir besmrtnosti, živi, ne stareći, sve do naših dana. Pisac se poslužio tom vulgarnom imitacijom ličnosti Fausta, Melmota i Ahasvera da bi izgradio novu varijantu dekadentnog mita o besmislenosti života. Foska iznosi bilans sedam vekova života Evrope i Amerike: sva ljudska dela, svakog pojedinca i celog čovečanstva, besplodna su; sudbina je ljude bacila u tamnicu koja se zove vasiona i samo smrt može ih osloboditi; ljudi uzalud »nastoje da bivstvuju«, život probuđuje u njima samo gađenje.

Roman A. Kamia »Kuga« ima za temu epidemiju kuge u Oranu (radnja se događa u srednjem veku). Prikazujući u ovom romanu pobedu pacova nad ljudima kao simbol apsurdnosti života, A. Kami izgradio je »mit« o neuništivosti, o večitoj vladavini na zemlji greha, zla, nečovečnosti, fašizma.

Jedan od učitelja A. Kamia, češki ekspresionist F. Kafka, koji je danas, dvadeset godina posle svoje smrti, ponovo stekao popularnost u zapadnom svetu, nastojao je da da »stilizaciju« primitivne i patološke misli, opisujući mistični strah, užas pred nepoznatim. Tako je on zamislio neko biće nalik na čoveka, koje, bežeći od užasa ovog sveta, počinje da rije zemlju kao krtica, proždirući crve, i zakopava se sve dublje u utrobu zemlje. Dekadenti ocenjuju Kafkino delo kao vrhunac filozofske umetnosti. Francuski časopis »Le zar« objavio je nedavno da je Kafka »simbol XX veka«.

Tako dekadentna umetnost služi ne samo razaranju stvarnosti, već dovodi i do izopačavanja ljudske mašte, stvarajući mračne fantasmagorije i mitove ispunjene mržnjom prema čovečanstvu.

*

Prezirući podjednako sve narode, pisac-formalist rado proglašava sebe za kosmopolitu. Formalisti-kosmopoliti gaje ravnodušnost prema nacionalnoj nezavisnosti, i političkoj i duhovnoj. A ko je ravnodušan prema sudbini svoje otadžbine, tome nije stalo ni do njenog nacionalnog suvereniteta, i on je spreman da ga se odrekne.

U sadašnjem trenutku propagandu uperenu protiv suvereniteta naroda, koju opravdava kosmopolitska demagogija, predvode, kao što je poznato, američki imperijalisti. Stoga »apolitična« estetika formalizma ustvari pomaže demagoškoj propagandi koju danas sprovodi američka reakcija.

Reakcionarnim demagozima ubedljivo je odgovorio Loran Kazanova, jedan od rukovodilaca francuskih komunista. On je istakao da formalistička estetika i frazeologija služe danas kao oružje u rukama reakcije, koja je stupila u ofanzivu na političkom i ideološkom polju. »Malo može koliko hoće da propagira RPF (de Golov pokret), — kaže L. Kazanova, — Merijak može da nastupa u »Figarou««, a Kami u listu »Komba«; niko se neće setiti da spomene osveštani princip odvajanja umetnosti od politike. Ali čim podigne glas neki intelektualac komunist, — odmah se ispostavi da on nastupa po naređenju i protiv svoje volje... Američki filmovi, koji zastupaju tuđu ideologiju, preplavili su naše bioskope; američkim knjigama pretrpane su police naših biblioteka... Sve što se, prema dobro proračunatom planu, koristi u cilju da se francuski duh potčini današnjoj ekspanzionističkoj ideologiji, sve se to brani u ime slobode umetnosti... Ali kada Komunistička partija ustaje da zaštiti prava francuskih umetnika, — onda se to naziva »političkim računom« i »niskom propagandom«.

»Demagogija dekadenata-formalista — rekao je dalje L. Kazanova, — naročito je opasna stoga što i mnogi pošteni umetnici često padaju u klopku reakcionarne ideje o nezavisnosti umetnosti od politike. Francuski umetnici treba da dođu do saznanja da su pravi neprijatelji slobodne misli reakcionarne snage u svetu; radničkoj klasi i njenoj partiji slobodan zamah čovečje misli isto je tako potreban kao što je svetlost neophodna svakom živom biću«.

*

Pseudo-psihologizam savremene dekadentne umetnosti pretstavlja jednu od najsloženijih, najpodmuklijih i politički najopasnijih manifestacija formalizma u umetnosti.

Dekadentna književnost izvlači iz stvarnosti samo izvesne, proizvoljno odabrane socijalno-psihološke fenomene, dajući na taj način antirealističku sliku društvenog života. Iz mnoštva društveno-psiholoških tipova današnjice, dekadenti uzimaju samo one koji su karakteristični za buržoaziju, za anarhističnu buržoasku inteligenciju, za »sitnog čoveka«, potištenog malograđanina. Dekadenti odbacuju sve što je tipično za psihologiju, za delatnost rukovodeće snage naše epohe, komunista, radničke klase. Ukoliko i naslikaju napredne ljude, oni im pridaju sve crte buržoaske psihologije. Tako je, na primer, učinio A. Malro u »Osvajačima«, proturajući kao revolucionara avanturistu i očajnika Garina, koji »nosi u sebi smrt«. Tako su isto demagoški unakaženi i klevetnički prikazani komunisti i antifašisti u »Putevima slobode« i »Pobednicima« od Sartra. O toj karakteristici dekadentne literature tačno je rekao američki kritičar Čarls Humbolt u jednom svom članku: takva literatura svesrdno podržava »uđeđenje da buržoaski mentalitet nije samo tipičan za buržoaziju, već i za celo čovečanstvo«, pridajući tom mentalitetu »univerzalni značaj, koji on ustvari nema«.

U delima Foknera, Kamia i drugih stupaju u prvi plan kreteni, polukreteni, sadisti. Dekadenti nastoje da čoveka prikažu kao životinju, kao biće lišeno moći rasuđivanja. Reakcionarni politički smisao takvih nastojanja danas je potpuno jasan. U svome izveštaju na XI kongresu Komunističke partije Francuske, Moris Torez istakao je pravilno da finansiska oligarhija može da očuva svoju hegemoniju samo pod uslovom ako uspe da izopači čovečju svest, da je učini bezopasnom, propovedajući individualizam i duhovnu anarhiju.

Psihički život čoveka obuhvata istovremeno i svest, i potsvest, i razum, i instinkte. Dekadentna umetnost uzima u obzir samo potsvesne elemente; otuda »psihički automatizam« kod nadrealista, otuda kult potsvesti i nagona, sadistički pseudo-psihologizam u delima Kamia, Sartra, Foknera i drugih.

»Lepota će biti konvulzivna, ili je neće uopšte biti« — objavio je »teoretičar« nadrealizma A. Breton. Američki kritičari D. Kimelman i D. Louson pravilno su ukazali na to da dekadenti ljudski karakter zamenjuju patologijom, svim vidovima neuroze i psihoze; dramatičnost — procesom bolesti, a estetiku — frojdističkom analizom bolesne potsvesti. S tačke gledišta dekadenata, — piše Kimelman, — svejedno je kakva je delatnost junaka romana, i da li on deluje uopšte; on je u svakom slučaju osuđen na propast, jer je on uvek i samo jedno, bolestan čovek.

Marks je pisao da u kapitalističkom društvu ne može biti povoljnih uslova za razvitak umetnosti. Danas, u krilu imperijalizma, uslovi su daleko nepovoljniji od onih, u kojima je stvarao Marksov savremenik Balzak. Umetnik na Zapadu može da spase svoj talenat od propasti samo ako mobiliše svu snagu svog razuma, svoj duh, svoju volju, za borbu i protiv estetike lažne, reakcionarne umetnosti, i protiv društvenih uslova, koji rađaju tu estetiku, — za borbu protiv kapitalističkog poretka.

Američka književnica Lilijen Helman u našoj zemlji

U našoj zemlji boravila je ovih dana američka književnica Lilijen Helman. U Beogradu Lilijen Helman upoznala se s pretstavnicima našeg kulturnog i umetničkog života i posetila nekoliko kulturnih i umetničkih ustanova. Interesujući se naročito za postignuća naše dramske umetnosti, baleta i filma, Lilijen Helman prisustvovala je pretstavi »Ohridske legende« i filma »Živjeće ovaj narod«.

U subotu, 9 oktobra, Lilijen Helman prisustvovala je premijeri svoga komada »Male lisice« u Narodnom pozorištu. U razgovoru s našim književnicima i pozorišnim radnicima Lilijen Helman istakla je da je ono što je imala prilike da vidi u našem kulturnom i društvenom životu, ostavilo na nju dubok utisak.

Lilijen Helman rođena je 1905 godine u američkoj državi Luizijani. Univerzitetske studije završila je u Njujorku. Prva njena književna dela nisu bila objavljena u Americi, već u Francuskoj. Od 1934 do 1946 Lilijen Helman napisala je šest pozorišnih komada, koji su s uspehom prikazivani u Sjedinjenim Američkim Državama.

Govoreći o svom književnom radu, o piscima koji su na nju ostavili najdublji utisak (Tolstoj, Stendal, Šo) i o zadacima savremenog pisca, Lilijen Helman istakla je da, po njenom mišljenju, iznošenje prave istine o životu pretstavlja osnovni zadatak svakog pisca i svakog kulturnog radnika.

Zbirka naših epskih pesama na poljskom jeziku

Aleksandar BELIĆ

U Narodnoj biblioteci (Biblioteka narodowa, II serija, Br 53) na poljskom jeziku koju izdaje Zadužbina Osoljinskih izašla je zbirka narodnih jugoslovenskih pesama pod nazivom Jugoslovenska narodna epika, izbor, u obradi Marijana Jakubeca (Marian Jakobiec). Pre deset godina, 1958 g., izašao je veliki zbornik naših narodnih pesama, u jugoslovenskoj biblioteci koju je izdavao Julije Benešić, pod nazivom Jugoslovenska narodna poezija, sa 128 nanovo prevedenih, koje ženskih koje junačkih, narodnih pesama, sa komentarom tih pesama i sa opširnim pregledom (od str. 454-501) poljskih prevoda jugoslovenskih narodnih pesama koji su izradili slušaoci Varšavskog univerziteta (mag. V. Parkot i T. Vojčuk na osnovu poznate bibliografije poljske slavistike Edmunda Kolođejčika). Toj znatnoj zbirci novoprevedenih pesama napisao je uvod od stotinu strana G. Gezeman. Možemo se zapitati: kakva je potreba izazvala Jakubečevu zbirku od svega osamnaest narodnih pesama, koje su se sve nalazile u Benešićevoj zbirci, i uvod od 66 strana šesnaestine kada je u Benešićevoj zbirci bio sličan uvod od oko 100 strana? Da li je to samo popularno izdanje zasnovano na jednom većem izdanju namenjenom stručnijoj publici, kao što se to obično radi, ili su priređivača na to gonili i kakvi, drugi, stvarniji razlozi. Odgovor na to daće nam poređenje oba izdanja.

Uvod Jakubečev napisan je sasvim drukčije negoli uvod u Benešićevu izdanju. Kod Jakubeca se vidi težnja da svog čitaoca što bolje obavesti o jugoslovenskoj narodnoj epici. Njemu nije stalo do svojih teorija, individualnih shvatanja ili izvesnog prava u iznošenju svega što se zna o narodnoj poeziji našoj. Jer o njoj se mnogo zna i pisano je vrlo mnogo. Jakubec od svega što je dato, sa čim on rado upoznaje svoje čitaoce u najopštijim crtama, uzima ono što je najverovatnije i najrazumnije. Njemu je bilo stalo da njegov čitalac zna nešto i o poreklu i razvitku narodne poeziję, i o prvim izveštajima o našoj narodnoj poeziji, o guslarima, o načinu pevanja, o glavnim motivima ili tematici narodnih pesama Tu se zadržava isključivo na junačkim pesmama dajući ukratko sadržaj svih deset poznatih grupa (ciklusa) narodnih pesama. Umetničkoj strani naših pesama (o obliku stiha, o jeziku, o psihološkoj istini, o životnom realizmu, o opisu prirode) posvećeno je takođe dosta mesta. Zatim on govori o uticaju narodne poezije na našu književnost, počinjući od dubrovačke književnosti, i završavajući likovnim umetnostima i muzičkom umetnošću, sa Meštrovićem i Mokranjcem na čelu. U poslednjem odeljku govori o našoj narodnoj pesmi u poljskoj književnosti. Nije zaboravio da pomene i glavnija dela iz bibliografije narodnih pesama.

Eto to je, u najglavnijim potezima, uvod ove knjige. Jakubec je, kao što je već pomenuto, umeo da iznese ono što je najvažnije o našoj narodnoj poeziji i da pokaže zašto je »jugoslovenska epika jedna od najvećih duhovnih vrednosti Južnih slovena i jedno od najdragocenijih blaga slovenske kulture uopšte.« On je hteo da objasni svojim čitaocima zašto je »neprolazna slava te poezije« i tako isto neprolazna lepota njena, zašto ona živi, pored najslavnijih dela svetske literature, u sećanju svih naroda, i zašto se ona još uvek prevodi na sve jezike sveta i ostaje kao predmet stalnih naučnih ispitivanja.

Koliko Jakubec i ceni i sa koliko simpatija govori o našoj poeziji vidi se iz ovih njegovih reči: »Nije uzalud Adam Mickevič posvetio jugoslovenskoj epici toliko vremena u predavanjima na Collége de France. On ju je ponosito nazvao najvišom književnom slavom slovenskom. Genije pesnički Srba stavljao je pesnik tako visoko da je tvrdio: »dok u drugim zemljama književnici pevaju za narod tamo preko Dunava narod peva za književnost.«

Ne može se tražiti od ovakvog uvoda da navede sve što se javljalo u naučnoj literaturi o narodnim pesmama ili o celom izdavačkom i skupljačkom radu u tom pravcu. Naravno toga je bilo znatno više nego što je mogao navoditi prof. Jakubec, ma da je on najznatnije zbirke naveo. Ja bih samo drukčije malo odredio njihovu vrednost. Koliko vidim, znatne zbirke (na pr. N. Šaulića i dr.) nisu pomenute. Tako isto ja ne bih u potpunosti rezultate savremenih ispitivanja (na pr. Murka i dr.) u celini prenosio na prošlost, jako ima u njima mnogo dragocenog. I, najzad, ne čini mi se da je dovoljno istaknuta razlika one četiri knjige Vukova klasičnog izdanja (od 1823-4, 1833 i 1841-1862), koje je Vuk za života izdao, i svega što se posle njih pojavilo. Ta i svih osamnaest pesama što je Jakubec u svojoj knjizi dao isključivo su iz zbirke Vukove, sem jedne jedine (Smrt Bana Derenčića, tj. Derenčina)!

Te i slične napomene, koje bi se mogle još učiniti ovom uvodu, nimalo ne smanjuju njegovu vrednost: on je lepo, pregledno i vrlo jasno dao pretstavu poljskom čitaocu o značaju i vrednosti jugoslovenske narodne poezije, o njenu proučavanju i najvažnijim rezultatima koji osvetljavaju prirodu i razvitak naše narodne poezije.

Još o izboru narodnih pesama u ovoj knjizi i njihovu prevodu. Rečeno je da su sve pesme uzete iz veće zbirke Benešićeve. To je šteta. Iako je nesumnjivo da je neke pesme Jakubec morao uzeti iz te zbirke, jer su one jedne od najlepših u našoj celoj narodnoj poeziji, naravno, ako su dobro prevedene, ali je nesumnjivo da je mogao uzeti i druge kojih u toj zbirci nema. Što to nije učinio najjasnije pokazuje da je Jakubecu bilo stalo i do toga da pruži iz različitih ciklusa narodnih pesama svojim čitaocima i sadržajno ono što će im dati pretstavu o celokupnosti naše narodne epike, a ne samo da se zadrži na lepotama naših narodnih pesama.

Zbirku Benešićevu prevela su dva prevodioca: Č Jastršembec-Kozlovski i Ant. Boguslavski. Za J. Kozlovskog veli Jakubec u svom uvodu: »Epika zauzima u zbirci (Benešićevoj) preko polovine. Prevodi, izvršeni u većini slučajeva od Česlava Jastršembec-Kozlovskog, filološki tačni, bez nepotrebnih ulepšavanja i ukrasa poetskih, puni prostote i neposrednosti originala, pretstavljaju krunu u oblasti prevođenja jugoslovenske narodne književnosti na poljski jezik.« To je tačno, Trinaest pesama uzeo je Jakubec u prevodu J. Kozlovskog, a samo pet u prevodu Ant. Boguslavskog. Prevod ovih poslednjih pesama Jakubec je iz osnova preradio, da bi ga doterao do onog stepena prevodilačkog savršenstva koji pretstavljaju pesme u prevodu J. Kozlovskog. Iako je tekst J. Kozlovskog ostavljao, uglavnome, neizmenjen, ipak je i tu činio neznatnije ispravke (u redu reči, katkada i u samoj reči i sl.). Tako je ovaj zbornik pesama zaista ukras među sličnim prevodilačkim zbornicima. Naravno, apsolutno se tačno ne može dati narodni tekst naš na kojem su cela pokolenja radila. Tako na pr. poznati stih u Smrti majke Jugovića.

»Da od srca suze ne pustila«

teško je tako sažeto prevesti na drugi jezik, a da originalni tekst ne izgubi ili od svoje lepote ili od svog smisla. U poljskom prevodu on glasi:

»suzama ne daje da iz srca teku« (Izom ze serca plynać nie dopuszcza)

što ne pretstavlja ni po smislu ni po tekstu podjednak prevod. U stvari tu je rečeno da i pored velikog bola nije dala nijednoj suzi da poteče, a ne da nije dala suzama da iz srca teku ili sl., jer »od srca« i »iz srca« nije isto, a u tekstu suze pretstavlja genitiv jednine suze, a ne akuz. množ. suze. Samo naravno, od prevoda se sve to ne može u svakoj prilici tražiti.

Uostalom ovo je samo uzgredna napomena. Ne može se ni tražiti da naša narodna poezija koja je ponikla u tako izuzetnim prilikama i koja ima tako specifičnih osobina dobije adekvatni izraz u ma čijem prevodu. Jakubec se trudio da naša narodna pesma bude prevedena onim sredstvima kojim raspolaže poljski jezik. A taj jezik i pored svojih velikih pisaca i svoje velike obrađenosti, naročito u XIX veku, ne raspolaže ipak u potpunosti rečnikom sličnim onome koji je skovala naša nenadmašna narodna poezija. Zato i slike koje nam poljski prevod izaziva nisu uvek iste sa originalom. Ali ipak prevod teče glatko; ponegde se omakne i nepotreban slik kojeg nema na tom mestu u originalu i po neki izraz prenese nas sa Balkana na kakvo mesto srednjevekovnih riterskih megdana. Pa ipak iako se u poljskom prevodu javlja kao glavno — sadržina pesme, bez onog osobitog poetičkog kolorita koji naša dobra narodna pesma uvek ima, a koji je bilo nemoguće preneti, poljski se tekst čita sa interesovanjem koje raste do kraja svake pesme. To znači da su prevodioci umeli da dadu živ i često pun uzbuđenja ritam svome prevodu. Jednostavnošću izraza i prirodnošću prikazivanja događaja oni su se trudili da dostignu klasičnu neposrednost i lepotu naše poezije, i u tom su, u znatnoj meri, uspevali.

Pri izboru pesama, kao što je rečeno, Jakubec se rukovodio i razlozima didaktičke prirode: da pruži po nekoliko pesama iz svih važnijih grupa (ciklusa). Tako je, verovatno, došla u red prvoklasnih pesama i pesma o banu Derenčinu. Naravno, u ovako malom zborniku nije se moglo dati ni sve što je najlepše ni što je najznačajnije u našoj narodnoj poeziji; ali su ovde nesumnjivo iznesene pesme koje je dobro pretstavljaju. U primedbama ispod teksta tumače se pojedina mesta i poneka reč (mislim da bi bilo korisno da se te primedbe za novo izdanje ove knjige kritički provere i sitne netačnosti isprave).

I tako, ova mala, brižljivo izrađena knjiga pokazaće nesumnjivo i najobičnijem poljskom čitaocu lepotu jugoslovenskih junačkih pesama; a svojim kulturnim i objektivnim prikazivanjem svih njihovih osobina i njihova značaja, mi smo uvereni, ona će ga zainteresovati i za druge narodne pesme koje nisu obuhvaćene ovim izdanjem.

O prevodiocima sa „hrvatskog" na „srpski" i obratno

U našoj se štampi pisalo o nepotrebnom i nepravilnom »pohrvaćivanju« odnosno »posrbljavanju« djela srpskih odnosno hrvatskih pisaca. Iako je poznato da je srpski i hrvatski jezik jedan i da dobrog srpskog pisca Hrvati razumiju bolje nego kakvog slabog hrvatskog pisca i obratno, iako je isto tako poznato da su razlike između pojedinih dijalekata hrvatskog jezika mnogo (neuporedivo) veće od relativno malog broja razlika u izrazima koje upotrebljavaju samo srpski, odnosno samo hrvatski pisci, iako je više manje svakome poznato odakle je poteklo i koju svrhu je imalo to izmišljanje razlika na liniji mačekovsko-ustaških ili bilo kakvih drugih koncepcija beogradske ili zagrebačke čaršije, iako je, dakle poznato da je izlazak opskurne knjige »Razlike između hrvatskoga i srpskoga književnog jezika« (Dr. Petar Guberina i Kruno Krstić »Razlike između hrvatskoga i srpskoga književnog jezika«, Zagreb 1940 izdanje Matice hrvatske) stvar šačice izdajnika iz naše mračne prošlosti, te da je u interesu jednoga i drugoga bratskoga naroda, u interesu naše književnosti, da i jedna i druga književnost postanu što prije i što cjelovitije tekovina najširih slojeva trudbenika jednoga i drugog naroda — ipak su se i poslije oslobođenja javljala u našoj zemlji takva izdanja čiji su redaktori svijesno ili nesvijesno nasjeli baš na ovoj liniji šovinista. Poznat je slučaj »Kerempuhove« biblioteke, gdje se Nušić pojavio »u hrvatskom prevodu« itd.

Redakcija »Prosvete« (Izdavačkog preduzeća Srbije), istina, nije išla tako daleko kod izdavanja hrvatskih pisaca Josipa Kozarca (»Mrtvi kapitali«) i Vjenceslava Novaka (»Posljednji Stipančići«), ali ipak kao da nije potpuno i do kraja shvatila da je hrvatski i srpski jedan jezik i da je zadatak ovakvih izdanja približavanje, a ne udaljivanje. Redakcija, naime, polazi u »Rečniku« koji donosi na kraju knjiga sa stanovišta tih »razlika«, a ne sa stanovišta jedinstva. Pogledajmo malo te rječnike. Uzmimo rječnik »Mrtvih kapitala«. Na stranu nedosljednosti. Na stranu očite pogreške u tumačenju nekih arhaizama i provincijalizama (tako, na primjer, za mjernika stoji tumačenje inžinjer mjesto geometar, za pravdu prepirka mjesto rasprava, parnica itd.). Pogledajmo taj rječnik sa stanovišta o kojem je riječ, sa stanovišta jedinstva odnosa »razlika« književnog jezika srpskog i hrvatskog. Prvo treba da naglasimo da nismo protiv rječnika kao takvog, sam rječnik još nije nikakav dokaz na osnovu kojega se može nekome inkriminirati krivo gledanje na srpski ili hrvatski jezik. Rječnik arhaizama, provincijalizama i nekih tuđica vjerojatno je za čitalačku publiku potreban i niko ne može protiv njega imati bilo što. Konačno da stvar objasnimo pravilno moramo iznijeti, da je »Prosveta« s rečnikom objavila i srpske pisce kao Svetolika Rankovića, Stevana Sremca, i dr. Ali postavljamo pitanje da li je kod izdanja hrvatskih pisaca bilo potrebno unositi u rječnik i takve riječi koje nisu niti arhaizmi niti regionalizmi, riječi koje je Vuk Karadžić unio u svoj rječnik kao srpske i koje su još i danas žive i u srpskom kao i u hrvatskom narodu? Pogotovu kad se radi o takvim riječima koje su pisci zloglasnih »razlika« naročito podvlačili forsirajući umjetno razdvajanje jezika. Evo primjera: voz (sijena ili drva) naći ćemo kod Vuka (strane označene po trećem izdanju) na str. 72 a u »Razlikama« na strani 210, riječi **zaruke, zaručnik, zaručiti se** kod Vuka na str. 201, a u »Razlikama« 207. Čak i ovi nemušti cjepači jezika ne usuđuju se reći da je to isključivo hrvatska riječ, nego samo da je »tipičnija«. **Mučati** kod Vuka na str. 389, a u »Razlikama« 100. To su te riječi koje Vuk smatra srpskima, a kod kojih samo cjepači mogu da prave razliku. Takvih riječi imamo još čitav niz. Dalje nalazimo riječi kao **plah** (kod Vuka str. 522, k njoj doleće plahi zmaje), **ćutjeti** (kod Vuka str. 787), **hlače** (kod Vuka str. 832) itd. Neke od ovih riječi Vuk je istina lokalizirao u Lici ili Slavoniji. Ali naš književni jezik nije i ne treba da bude jezik jedne pokrajine. Osim toga Vuk nije lokalizirao većinu riječi koje smo iznijeli kao primjer, znači da ih je smatrao općima. A ovdje i nismo nabrojili sve takve riječi, niti je to potrebno, jer se već i iz ovoga dovoljno jasno vidi, kako je rađen ovaj rječnik koji je trebao da bude rječnik arhaizama i provincijalizama, a ne » hrvatsko-srpski« kakav je u ovakvoj redakciji ispao.

Jednako je i sa drugim djelom »Posljednji Stipančići«. Tamo između ostalih nalazimo u rječniku i takve riječi kao **stegno** (kod Vuka str. 737), **uvjet** (kod Vuka str. 791), **moždani** (kod Vuka str. 374), **mjed** (kod Vuka str. 374) itd. Imamo čak i takve pojave da jednu riječ (kao na primjer **igrati** za **svirati** spomenuti cjepači iz »Razlika« smatraju srpskom, a redaktori ovih izdanja hrvatskom, a nalaze potrebnim da je za srpske čitaoce »prevedu«. Nije li to još jedan nepobitni dokaz da svaki pokušaj da se od našeg zajedničkog jezika, umjetno stvore dva jezika, dovodi do apsurda.

Pretpostavlja se da se ovde radi o nepažnji i nebudnosti. Ali takva je nepažnja veoma štetna. I zato bi trebalo da u ovom pitanju budemo mnogo budniji.

M. F.

Pesma o našim danima

Dani su
i borbe
što pokraj nas plamte.
Dani su
i sreće što u nama zbore,
dani što se silno godinama pamte,
dani — noći naše
i rumene zore.

U njima ćeš dio samog sebe naći,
kako brižan
bdiješ
s zveketom alata.
Snažnim ritmom mnoštva
korak nam je jači.
A ponosna radost
najdraža je plata.
Druže slagaru,
žurno slaži retke
o danima
što su
ljubav žarka, cijela.
U slova salij svu narodnu snagu
što izvire bujna iz hiljade vrela.
Rečenicom kaži
rast našega žita,
i govor strojeva
— zanos udarnika,
i beskrajan polet
sa imenom Tita.
Reci,
da se srcem zida Republika.

Nisu samo dani
kada sunce zrači.
Bitkama se ovim
uvijek
snaga nudi.
Svaki kucaj dana
život novi znači
i toplinu duše naših radnih ljudi.

Dani su ovo što zanosom gore.
I kroz njih sami rastemo
sve više.
Dani su naši široki k'o more.
s danima se živi,
sa njima se diše.

Stvorite zidari,
zgrade, postrojenja
i osmjeh ne dajte sa svojega lica.
Stara mjera
novom normom sad se mijenja.
Uhvati korak
s tempom bušilica.
Rudari,
tekstilci,
metalci će reći
cijelome svijetu
veličinu Plana,
o livu što struji iz visoke peći,
o povorci
naših zahuktalih dana.

Ovi dani
to su
i izvori hljeba
i udarci čvrsti za hiljade tona,
da se digne život
sve do plavog neba
zajedno sa crtom
sa svih grafikona.

Slagaru,
kad složiš i posljednje retke
i sagledaš strane
završenog broja,
znaj,
da su ti ruke rekle toplu pjesmu
o danima ovim
upornoga boja
za sreću našu
— slavu Petoljetke.

Slobodan GALOGAŽA

POBEDA MIČURINSKOG PRAVCA U SOVJETSKOJ BIOLOGIJI

Stevan JAKOVLJEVIĆ

U toku avgusta meseca održana je u Moskvi skupština Svesavezne akademije poljoprivrednih nauka V. I. Lenjin, na kojoj je raspravljano o stanju o biološkoj nauci.

Već duže vreme vodi se diskusija, često vrlo oštra, između dva suprotna shvatanja u biologiji, između pretstavnika škole Vajsmana—Mendela—Morgana s jedne i pretstavnika Mičurinovog učenja s druge strane. Kako se to navodi u rezoluciji sa ove skupštine: borba progresivnog, materijalističkog, mičurinskog pravca protivu reakcionarnog, idealističkog vajsmanovskog-morganističkog shvatanja.

Na inicijativu CK SKP(b) sazvana je sesija Akademije poljoprivrednih nauka, na kojoj je trebalo definitivno odlučiti, kojim će pravcem krenuti sovjetska biologija. Glavni referent na ovoj sesiji bio je akademik Lisenko, čije osnovne misli iznosimo.

Pojava učenja Darvinovog, koje je izloženo u knjizi »Postanak vrsta« postavilo je početak naučne biologije.

U periodu posle Darvina, veliki broj biologa u svetu umesto da razvijaju dalje učenje Darvina, radili su sve da bi unizili darvinizam i ugušili njegovu naučnu osnovu. U tom pogledu najviše su se istakli Vajsman Mendel i Morgan, koji se smatraju osnivačima savremene reakcionarne genetike.

Vajsmanizam je ponikao krajem devetnaestog i početkom dvadesetog veka, a odmah za njim i mendelizam-morganizam, i oni su se svom oštrinom ustremili protivu materijalističkih osnova teorije razvića Darvina.

Vajsman je nazvao svoju koncepciju neodarvinizmom, no ona je po svojoj suštini potpuno odbacivala materijalističku stranu darvinizma i gurala biologiju u idealizam i metafiziku.

U samoj stvari, napominje Lisenko, Vajsman objavljuje rat materijalističkim osnovima darvinizma.

Odbacujući nasleđe stečenih svojstava Vajsman je izmislio naročitu naslednu materiju govoreći, da je treba tražiti u jedru i da je ona nosilac nasleđa To je hromozom, u kome se nalaze začeci, tj. svaki hromozom odgovara naročitom delu organizma, iz njega se taj deo razvija i najzad dobija potpunu formu.

Vajsman tvrdi dalje, da postoje dve kategorije živih materija i to: nasledna materija ili idioplazma, i materija koja hrani ili trofoplazma. Vajsman zatim ističe da su nosioci nasledne materije — hromozomi, kao nešto zasebno, da su autonomni od tela organizama i uslova života, da je nasledna materija besmrtna, i da se nikada nanovo ne stvara: ona neprekidno raste i razmnožava se i tako se produžava iz jednoga pokolenja u drugo. Po Vajsmanu, živo telo i njegove ćelije su samo smestište i sredina ishrane za naslednu materiju, koju inače oni nikada ne mogu proizvesti. Po njemu, dalje, nasledna materija sadrži tzv. determinante i svaka determinanta od govara pojedinom delu tela i daće odgovarajući istovetni ili slični organ. Prema tome, po Vajsmanu, nasledna materija se ne stvara i ne može pretrpeti nikakve izmene pod uticajem spoljne sredine. Besmrtna, nasledna matrija, koja nije zavisna od kvalitativnih osobina razvitka živoga tela, upravlja smrtnim telom, ali se od njega ne rađa.

Ova čisto idealistička, i po svojoj suštini mistična koncepcija Vajsmanova nazvana je »neodarvinizam«.

Pretstavnici neodarvinizma — mendelisti—morganisti smatraju nenaučnom težnju istraživača, da putem izmena uslova žitova organizama upravljaju nasleđem organizma. Zato mendelisti—morganisti i nazivaju mičurinski pravac u biologiji neolamarkističkim i ovaj pravac smatraju nenaučnim i potpuno pogrešnim.

Međutim, stvar stoji sasvim obrnuto.

Prvo, poznato gledište lamarkizma, koje priznaje aktivnu ulogu uslova spoljne sredine u obrazovanju živoga tela i nasledstva stečenih svojstava, nasuprot metafizici neodarvinizma (vajsmanizma), ne samo da nije pogrešno, već naprotiv, savršeno je tačno i potpuno naučno.

Drugo, mičurinski pravac nikako se ne može nazvati ni neolamarkizmom, ni neodarvinizmom. On se javlja kao stvaralački sovjetski darvinizam, koji čisti teoriju Darvinovu od grešaka i pogrešnih šema Maltusovih.

— Mi pretstavnici sovjetskog mičurinskog pravca, podvlači Lisenko, tvrdimo, da je nasleđe svojstava stečenih kod biljaka i životinja u procesu njihovoga razvića, moguće i neophodno. Ivan Vladimirović Mičurin na osnovu svojih eksperimentalnih i praktičnih radova ovladao je tim mogućnostima. Najglavnije je pritom, što učenje Mičurinovo, koje je izloženo u njegovim radovima, otkriva svakom biologu put kako se upravlja prirodom biljnih i životinjskih organizama, kako je možemo menjati posredstvom životnih uslova tj. kroz fiziologoju.

J. V. Mičurin

Mičurinsko učenje, koje je po svojoj suštini materijalističko-dijalektičko, utvrđuje faktima takvu zavisnost. Međutim, mendelovsko-morganističko učenje, koje je po svojoj suštini metafizičko-idealističko, bez ikakvih dokaza takvu zavisnost odriče.

Lisenko dalje navodi, da je mendelističko-morganistička idealistička genetika zahvatila veliki broj visokih škola u Sovjetskom Savezu. Kao primer može da posluži to, »što je do poslednjeg vremena osnovni udžbenik genetike u mnogim visokim školama bio morganistički udžbenik Sinota i Dena preveden sa američkog«. Lisenko izvodi sledeći zaključak:

»Mogućnost nasleđa stečenih otstupanja, upravo odlika, jeste najkrupnija dobit u istoriji bioloških nauka. Osnovu ovoga učenja je dao Lamark, a Darvin ga je usvojio svojim daljim učenjem. Međutim, mendelisti-morganisti odbacili su ovo gledište.«

Lisenko dalje veli:

»Mi, mičurinci moramo iskreno priznati, da dosada nismo u dovoljnoj meri iskoristili prekrasne mogućnosti, koje su nam pružene od strane Partije i Vlade, da potpuno razobličimo morganističku metafiziku. Akademija koja je popunjena znatnim brojem akademika mičurinaca, sada je obavezna da ispuni tu zadaću. To će biti značajno delo za pripremu kadrova i za pojačanu pomoć kolhozima i sovhozima od strane nauke«.

Nasuprot mendelizmu-morganizmu, koji tvrdi da se ne poznaju uzroci promena prirode organizama i koji odriče mogućnost određenih izmena prirode biljaka i životinja, deviza Mičurina glasi: »Mi ne možemo čekati milostinju od prirode: ovladati njome to je naša zadaća«.

Na osnovu svojih radova I. V. Mičurin je došao do važnog zaključka da se čoveku pruža mogućnost da prinudi svaku formu životinja i biljaka, da se brzo izmeni i to onako, kako to želi čovek.

Mičurinsko učenje je konačno oborilo osnovne postavke mendelizma-morganizma, postavku o potpunoj nezavisnosti naslednih svojstava biljaka i životinja od spoljnih uslova. Mičurinsko učenje ne priznaje, da u organizmu postoji neka nasledna materija, koja je odvojena od tela. Izmena nasleđa organizma ili nasleđe određenoga dela tela javlja se kao rezultat izmene samoga živoga tela. A izmena živoga tela nastupa usled otstupanja od norme tipa asimilacije i disimilacije, drugim rečima, kao rezultat izmene prometa materije. Izmene nasleđa, sticanje novih svojstava i njihovo pojačavanje i nagomilavanje u nizu sledećih generacija, uvek je uslovljeno životnim uslovima.

Izmenjeni uslovi života prinuđavaju da se izmeni i sam tip razvića organizma. Izmenjeni tip razvića javlja se kao prvi uzrok izmene nasleđa. Svi oni organizmi, koji se ne mogu izmeniti (promeniti) saglasno promenjenim uslovima življenja ne ostaju u životu, niti ostavljaju potomstvo.

Kad se znaju putevi formiranja nasleđa organizma, onda se u određenom smeru može izmeniti nasleđe putem pružanja određenih uslova, u određenom momentu razvića organizma.

Dobre sorte biljaka ili dobar porod životinja, u praksi se uvek stvarao samo u uslovima dobre agrotehnike, dobre zootehnike. Ako je agrotehnika rđava, onda ne samo da se iz slabih sorti neće dobiti dobre, već će se i iz dobrih sorti posle nekoliko generacija dobiti rđave.

Hromozomna teorija nasleđa priznaje mogućnost dobijanja hibrida samo polnim putem. Ona odriče mogućnost dobijanja vegetativnih hibrida, pošto ne priznaje ni specifičan uticaj životnih uslova na prirodu biljaka. I. V. Mičurin ne samo da priznaje mogućnost postojanja vegetativnih hibrida, već je razradio i način mentora. A taj način sastoji se u tome, što je putem kalemljenja grančice ovih ili onih starih sorti voćaka na krunu mlade sorte izvršeno prenošenje svojstava iz kalemljene grančice stare sorte na novu. Po tome je taj način i nazvan Mičurinov mentor. Ulogu mentora može da ima i podloga. Na taj način Mičurin je uveo i poboljšao čitav niz novih dobrih sorti.

I. V. Mičurin i mičurinci pronašli su načine masovnog stvaranja vegetativnih hibrida. A vegetativni hibridi su ubedljivi dokaz pravilnosti mičurinskoga shvatanja nasleđa

Jasno je, da se između podloge i kalema nije mogla vršiti razmena hromozoma ćelijnih jedara, ali su se nasledne osobine ipak prenosile iz podloge u kalem i obratno. Prema tome, plastične materije formirane u podlozi i kalemu, na isti način kao i hromozomi, i kao ma koji deo živoga tela, poseduju stvaralačka svojstva i opredeljenu naslednost.

Pretstavnici mendelovsko-morganovske genetike ne samo da ne usvajaju određene izmene u nasleđu, već kategorički odriču mogućnost izmene nasleđa uticajem uslova sredine. Međutim, iz mičurinskog učenja izlazi da je moguće menjati nasleđe u potpunom sadejstvu sa uslovima života.

To se najbolje vidi prilikom eksperimenata pri preobraćanju jarovih žita u ozime, i ozimih u još bolje ozime, na primer u rejonima Sibira, sa surovim zimama. Ti eksperimenti imaju ne samo teoriski, već i praktični interes, za dobijanje sorti koje su otporne prema zimi. Već postoji čitav niz ozimih formi žita, dobivenih od jarovih, koja po svojim svojstvima da izdrže hladnoću ne otstupaju od ozimih, a nekad su još izdržljivija.

Upravljajući uslovima spoljne sredine, uslovima života biljnih organizama, može se određeno izmeniti i stvoriti sorta sa nasleđem koje je nama nužno.

Prema tome, **nasleđe je efekat koncentričnoga dejstva uslova spoljne sredine, primljenih od organizama u toku prethodnih generacija.**

Lisenko napominje, da je izložio učenje Mičurinovo samo u opštim linijama. Važno je istaknuti apsolutnu neophodnost za sve sovjetske biologe, da što dublje izuče to učenje.

Na žalost, veli Lisenko — predavanje Mičurinovog učenja u našim višim školama dosada nije bilo organizovano. On zbog toga optužuje mičurince, ali, veli, krivica je i do Ministarstva poljoprivrede i Ministarstva za više obrazovanje. Napominje dalje, da je u većini naučnih ustanova na katedrama genetike i selekcije i u mnogim slučajevima na katedrama darvinizma predavan mendelizam-morganizam, dok je mičurinsko učenje, koje je podržavala Partija i sovjetska stvarnost, bilo u senci.

Mičurinci u svojim ispitivanjima proizilaze iz Darvinove teorije razvića. Ali sama po sebi teorija Darvinova je nedovoljna za rešavanje praktičnih zadataka socijalističke zemljoradnje. Zato je darvinizam preobražen u savremenoj sovjetskoj agrobiologiji po učenjima Mičurina-Viljamsa i tim samim je preobraćen u sovjetski tvorački darvinizam.

Darvinizam ne samo da je očišćen od nedostataka i grešaka, i ne samo da je podignut na viši stupanj, već je u znatnoj meri u čitavom nizu postavki i prerađen. Iz nauke, koja je prvenstveno objašnjavala istoriju organskoga sveta, darvinizam je postao tvoračkim i aktivnim sredstvom s praktične tačke, za planomerno upravljanje živom prirodom.

Bolnica-škola-dom

Desanka MAKSIMOVIĆ

Na vrhu Dedinja, iza Železničke bolnice, nalazi se bolnica za tuberkuloznu decu. U oskudnoj senci voćaka, šiblja i retkih četinara, osunčanom hladu, kako stručno kažu lekari, vide se poljski kreveti skupljeni u tri gomilice. Kad sam prvi put naišla u bolnicu deca su upravo izlazila da leže napolju. Starija su išla u redu po dvoje, praćena učiteljicama, noseći školske knjige. Ona su, došavši do svojih kreveta što su sad služili za stolice, počela čas koji mi se u toj šumskoj školi činilo da teče daleko radosnije nego po učionicama. Manju decu su zabavilje vodile za ruku, a u povodu su išla dvoja-troja dečja kolica sa igračkama, s kutijama za društvene igre, kockama, malim šahovima, micama. Dve dadilje su iznele na rukama decu koja još ne hodaju i zašle s njima među granje. Gledajući ih potom sve u tom šumarku imala sam utisak da se nalazim u vrtu zdrave dece, tako su bila živa, žagorila i zadavala muke sestrama.

Tu sam saznala da deca osnovne škole, čim se oporave da mogu pratiti nastavu, u bolničkoj takozvanoj šumskoj školi nastave ono što su u razredu prekinula. Bolnica ima dve učiteljice. Ivković Silviju, za stariju, i Ljubicu Ćuković za mlađu decu. Na kraju školske godine ti bolesnici-učenici polažu ispit i već je više njih tako svršilo, zbog bolesti, prekinuti razred. Ovo ima, kako su mi lekari objasnili, dvostruku korist: i deca uče, obrazuju se — i to učenje, lako zanimanje od čas-dva dnevno pozitivno utiče na njihovo raspoloženje, pa, prema tome, i na lečenje.

U Republici Srbiji postoji samo jedna ovakva bolnica. Osnovana je 1945 godine i bila spočetka u isti mah i prihvatilište dece bez roditelja i bolnica gde se lečila i otvorena dečja tuberkuloza. Kasnije, kad se zdravstvena zaštita dece kod nas poboljšala, državna bolnica i klinike stale opet na noge, zadržana su samo deca sa zatvorenom turbekulozom, a predati klinikama i državnoj bolnici složeniji slučajevi gde je bolest napredovala. Bolesna deca se primaju sa uputom skreskih lekara, dispansera, zatim prilikom školskih pregleda prema mišljenju poliklinika i leče se siromašna o državnom trošku, a za decu roditelja osiguranih kod Ureda plaća Ured. I deca ostalih, imućnih građana, leče se uz najmanje izdatke.

Ma da je od početka osnivanja do danas bolnica mnogo napredovala, ima ipak kako kažu lekari još dosta nedostataka, slab laboratorijum, na primer, bez dovoljno instrumenata, bez stručnog laboranta, malo osoblja (i sestara i lekara) slabo snabdevenu knjižnicu i ambulantu, ali ima i uslova da se dobro razvija, jer je u samom početku organizovana kako treba, prema uputstvima lekara stručnjaka i naših i stranih.

U nedostatku obrazovanog, stručnog kadra, spočetka su bile umesto kvalifikovanih sestara-nudilja obične negovateljice. Danas bolnica ima ipak dve sestre sa stručnom nudiljskom školom. Jedna od njih, Bosa Jovanović, rukovodi i apotekom dok Milena Kandić, pored redovnog drugog posla, upućuje i sestre sa manje spreme.

Zanimalo me je da li nestaje one psihoze straha od bolnice, straha od priznanja da nam je dete obolelo od turbekuloze.

— Na putu je da ga nestane, rekla je upravnica posle malo ustezanja, Eto, mi imamo kod nas već i seoske i ciganske dece. Roditelji su ih sami ovamo doveli prema uputu lekara ili dispansera, da i posle našeg objašnjenja od čega dete boluje, moram priznati, ne shvataju jasno prirodu bolesti — njima je tuberkuloza, prema doskorašnjim zaostalim shvatanjima u našoj zemlji, u narodu, samo njen poslednji, neizlečivi stadijum. Da su ta živahna, vedra deca koja posle tri-četiri meseca, prosečno uzevši izlaze potpuno zdrava iz bolnice, zaražena tuberkulozom, njima ne ide u glavu, ali zasad je dobro bar to što ih dovode na lečenje.

— Imamo muke i s tim, primetila je lekarka Sedlar, što roditelji već posle dve nedelje, ili najmanje šest, žele dete da vode kući, kao da je u pitanju kakav šarlah ili gušobolja, ne shvatajući da se ovakva bolest leči nekad i više godina.

— A sad ćemo vam pokazati svoje ljubimce, rekla je upravnica i povela me u jednu od soba.

Ko li su ljubimci, upitala sam se. Najbolesniji? Najzdraviji? Najmirniji? Ona me je međutim uvela u sobu dece stare do dve godine. U šest belih ograđenih krevetaca dubili su mališani ili leškarili i kad smo ušle radosno su zamahali rukama prema upravnici. Pored njih na posteljama kao i na stolu usred sobe bile su igračke.

— To su, vidite, naši ljubimci. Ima ih tu i bez roditelja, kao onaj plavooki, ima ih čije su i majke bolesne. Kod njihovih kuća im ne bi bilo ovako dobro kao kod nas. Pogledajte onog mališana, on se ovde tako ugojio. I uopšte svi oni nađam se, potpuno će ozdraviti, kao što u ogromnom broju slučajeva biva sa dečjom tuberkulozom.

Ona im se obraćala domaćim, nežnim jezikom, tepala im, zadirkivala ih. Već u drugim sobama, gde su bili učenici, ovaj jezik je postao ozbiljan, ali pun dobrote, priznanja, bodrio je mališane na rad, na usretsređenu zabavu. Činilo se da nismo u bolnici, već u roditeljskom domu, u školi.

U svakoj sobi određeni su, između bolesnika izabrani, pazitelji, deca zdravija i koja se istakla u društvenom radu, jer ona tamo sve imaju: i domaći, i školski, i javni, kulturno-prosvetni život. Ona sama organizuju prilikom naših i sovjetskih praznika priredbe, gde recitiraju, čitaju, pričaju. S vremena na vreme imaju bioskop, i dođu im predavači i recitatori iz grada.

— Naša deca ne smeju da osete da su odvojeni od života, koji je njima drag. Staramo se da im pružimo i zadovoljstva domaćeg ognjišta i vedrinu školske sredine i da im dočaramo celu njinu zemlju.

U jednoj od soba mali bolesnici su tek bili došli sa kupanja i mirno su ležali pod pokrivačima, pomoliv samo noseve.

— Je li bilo dobro na kupanju?

— Jeste, jeste. samo je Zoran opet plakao, kad ga je mama trljala.

Upravnica mi uz osmeh objasni da deca često sestre zovu mamom, toliko se s njima srode, i toliko njihova briga za decu zna da bude materinska.

U suterenu. među debelim zidovima temelja, smeštena je bolnička kuhinja. I na kuvarevom licu ogledao se ponos ljudi svesnih da su temelj nečega. Ostavio je ogromnu tortu premazanu čitavim smetom pavlake i šećera, da sa nedvosmislenim likovanjem pokaže i ostala jela za taj dan zgotovljena. Bez lažnog stida je usto slušao izjave upravnice da je on sa svojom kuhinjom stub dečjeg zdravlja, da ništa ne bi vredele lekarske intervencije bez dobro smišljenih njegovih ručkova o koje se otimaju i deca sa vatrom. Uopšte jedna od pohvalnih strana ove bolnice je taj sklad uspostavljen između njenog osoblja, odavanje priznanja svakom i najmanjem, radniku tamo, od pralja koje bele i glačaju pelene za bolesnu odojčad pa do šefa lekara. Za svačiji napor i temperamenat ima se razumevanja. Isti ovakav sklad je uspostavljen i sa dečjim roditeljima. Svake nedelje i četvrtka od 10-12 lekari daju obaveštenja roditeljima o dečjem zdravlju. Kad smo izišli u dvorište u senci bolničke zgrade zatekli smo doktora Ljubišu Vulovića, šefa lekara, gde razgovara sa dečjim srodnicima.

On jednoj majci strpljivo ponavlja što je već rekao. Neka mati se žali da teško može pre podne da izađe iz kancelarije i on joj veli:

— Onda dođite po podne u susednu Železničku bolnicu. Ja ću vam i tamo rado dati obaveštenja. Pošto se ovde naradim do podne, samo promenim mantil i idem na rad tamo po podne.

Zapitkujući ovo ili ono, majke se izvinjavaju.

— Ne treba da se izvinjavate, ja sam za to ovde, kaže doktor. Pitajte me samo slobodno za sve što želite da znate. Ja sam naročito izneo sto, stolicu i seo, da se vama ne učini, ako bih s nogu s vama razgovarao, da žurim, da hoću časpre da vas se oslobodim, da sva moja briga nije upućena samo vašoj deci.

Za razliku od prakse po ostalim bolnicama posetioci ovde ostaju najmanje dva metra daleko od dece, da joj ne bi donela infekciju spolja. Kad ne izlaze napolje deca s prozora i balkona pričaju sa svojima. Trogodišnje švrće, mali, od škole otrgnuti učenici, dovikuju svojima u dvorištu:

— Hranite li moju mačku? Nemojte zaklati pirgu! Mi svaki dan jedemo velike kolače. Neću još da idem ovde je lepše nego kod kuće. Donesi mi zemljopis i čitanku za treći razred! Dovedi idući put kuće!

— Koga si se najviše zaželela?

— Žutog medveda u Zoološkom vrtu.

Otac, po prirodi roditeljske velikodušnosti, stoički prima ovu izjavu i obećava da će obići i žutog medveda.

Oko dvanaest časova posetioci se polako razilaze, deca se povlače u trpezarije da ručaju. Sestre pozivaju:

— Požurite! Da vidite šta je naš kuvar danas izmislio!

Pošto smo još obišli knjižnicu, ambulantu, perionice upravnica mi je na rastanku kazala:

— Mi društvu lečimo verovatno i nekog budućeg slikara i pesnika, pa se nadamo da će nam književnici i slikari i ostali umetnici pomoći u ovom, napornom poslu.

Lice i naličje

O jednom rdjavom prevodu

U izdanju »Matice srpske« u Novom Sadu izišla je prošle godine iz štampe knjiga »Novele« od Hajnriha Mana, koju je sa nemačkog preveo Boško Petrović. Prevodiocu se ne može prebacivati da je rđavo izabrao pisca, jer zaista je Hajnrih Man značajno ime napredne nemačke književnosti, a ove priče daju presek vilhelmovskog doba.

U srpskome prevodu Manovih »Novela«, na žalost, imamo takvih rečenica da nam valja potražiti nemačku knjigu kako bismo saznali šta to znači na našem jeziku. Primera ima mnogo. Navešćemo samo nekoliko:

»Fotografiju je sakrila pre veridbe, čim je nešto osetila. — Moram je opet malo potražiti. Kad bih je pokazala Kločeu, ni da bi napravio lice.«

Šta znači »ni da bi napravio lice«?

U istoj priči jedan boem koji je u isto vreme i kradljivac sasvim nejasno naziva se malim slovima utamanjivačem ljubičica, a to je valjda stoga što u nekome lakome komadu igra ulogu Utamanjivača ljubičica. To je nadimak.

Na 17 strani: »Grethen nije znala ni sama.Teglila se dugo za kavom i tajnim romanom«.

Bez nemačkog teksta čitalac zaista mora telepatski da rešava ovakve prevode. Jer, na primer, šta znači: »Mudar i moćan, koji beše dobrota, to je trebalo ostati i obmanuti njihovo uzdanje« (strana 55).

Sličan slučaj: »Čim su sedili nasamo u sobi u stilu Mladosti, Grethen poče...« Stil Mladosti? Šta je to? Svakako stil časopisa »Jugend« u umetnika koji su se okupljali oko toga lista. Treba biti vrač-pogađač pa rešavati ove zagonetke.

Prevodilac kao da nije čitao Kočićevog »Jazavca pred sudom«, gde se David Štrbac potsmeva narodnom izrazu oženiti ženu. Uzastopce pravi te greške: »On je bogat, on ti nudi veliku budućnost. Njegov uticaj ide do pape : može biti da će ti izraditi razvod, što ja ne bih mogao. Onda će te oženiti.«

Opet:

»Onda čvrsto stavi ruke na njegovo rame i pogleda mu u oči:

— Ti nećeš da me oženiš?«

Na drugoj strani ponovo:

»Odlazim sa čovekom koga ne volim, ali koji će me oženiti.«

Na 12 strani možete pročitati kako je Grethen Hesling iz Majzerštrase bila svima poznata »od detinjih nogu«, što će svakako značiti da je bila poznata odmalena.

Prevodilac piše:

»Slušaj, mama, ja s Kločeom neću igrati na mojoj svadbi, on se samo gura svojim debelim stomakom.«

Nastranu ono **mojoj** umesto **svojoj**, ali, prvo, **stomak** je varvarizam, a naša reč je **želudac** i, drugo, pisac svakako misli na **trbuh** o ne na **želudac**

Ne znamo da li treba smatrati kao grešku ili kao neku veoma hrabru novost kada prevodilac produžuje množinu reči **bicikl** i piše: »Dobio je agenturu jedne fabrike biciklova«.

Nemogućno je sve navesti (recimo, **od gore** i **od dole**, mesto **odozdo** i **odozgo**), te su ovi primeri uzeti uglavnom sa prvih strana knjige.

Pored jezičkih grešaka, koje moram pripisati prevodiocu, ima i mnogo pravopisnih, naročito pri podeli reči na slogove za što krivicu svakako nosi korektor. U svakom slučaju, od »Matice srpske« moramo očekivati više brige za naš književni jezik.

Ž. V.

PITANJA ZA DISKUSIJU

Radio-drama — nova grana naše umjetnosti

U 30 broju »Književnih novina« otvorena je diskusija po pitanju literarnog programa našeg radija. Tim povodom želio bih da kažem nekoliko riječi, kao prilog ovoj diskusiji.

U prvom redu, htio bih da se osvrnem na mnogobrojna mišljenja »da je radio-drama grana pozorišne umjetnosti«, kako kaže i pisac članka, Zoran Mišić. Tu odmah treba konstatirati jednu činjenicu: radio-drama nije nikakav nadomjestak za kazališnu umjetnost, kao što to nije ni film. Radio-drama nije, dakle, »drama pred mikrofonom«, kao što ni film nije snimljeno dramsko djelo. To je osnovno gledište s kojega treba polaziti kad govorimo o radio-drami, pogotovo kad se sjetimo da su mnogi pisci i dramski autori pokušali pri početku razvitka filma da poreknu filmske zakone, te su tako, kršeći ih, prenosili čitave kazališne pretstave na filmsku vrpcu. Naravno, ubrzo su morali odustati od toga. Slično je i sa radio-dramom.

Od adaptirane radio-drame, tj. pozorišnog komada koji se izvodi pred mikrofonom, svakako je poželjnija originalna radio-drama, ili, kod nas, u nedostatku toga, scenario napisan po romanu ili noveli, gdje autor scenarija, poznavajući zakone radiofonije, ima mogućnosti da se služi — donekle poput filma — brzom promjenom mjesta, zatim tonskim prelazima iz scene u scenu, i, na kraju, montažnim nizovima, što svakako mnogo doprinaša pravilnijem ritmu i interesantnosti same drame. A to je konačno i specifično za radio-dramu. To su njezina sredstva, to je njezina izražajna mogućnost.

Drug Zoran Mišić, pišući o dramskim emisijama radio-Beograda, kaže na jednom mjestu u svom članku i ovo: »Događa se da slušalac, prateći radio-dramsku emisiju, često izgubi niti događaja, ne shvaća više tko govori, tko ulazi na scenu, a tko se udaljuje, ostajući dugo u nedoumici o čemu se zapravo radi... Odabrati pogodan komad, izvršiti njegovu adaptaciju, pravilno ga skratiti, uputiti izvođače u sve osobenosti glume pred mikrofonom... sve su to zadaci, koji od redatelja traže veliko stručno znanje«.. Koliko sam mogao primjetiti članovi beogradskog radio-dramskog studija baš i prakticiraju ovakav, gore opisan rad, pri izvođenju radio-drame. Njihov redatelj adaptira scenski komad za radio na taj način, što ga skraćuje jednostavnim križanjem, zapostavljajući u velikoj mjeri zakone radiofonije, te tako veoma često ubacuje tumača, kojemu je jedina zadaća da opisuje scenu, a po neki put još i gore: — samu scensku radnju. To nije radiofonija i to nije radio-drama. To je ona ranije spomenuta »drama pred mikrofonom ili još bolje rečeno čitanje skraćenog djela pred mikrofonom uz objašnjenje onog što bi se vizuelno moglo lako uočiti na sceni. Povrh svega beogradski radio-dramski studio pogrešno upotrebljava, zvučne efekte i kulise. Takve primjere navodi i drug Mišić, a još je karakterističniji sledeći primjer: prigodom izvođenja Šekspirovog Otela, u času Dezdemonine smrti, dana je zvučna kulisa ispod teksta, i to — ništa drugo, nego baš — odlomak iz opere »Traviata«!...

Iz gornjeg proizlazi, da se radio-drama ne može služiti samo adaptiranim (a pogotovo loše adaptiranim) tekstovima. Ona nesumljivo zahtjeva posebno pisane scenarije. I u tom pravcu treba razviti punu djelatnost, kako bismo što prije osposobili i stvorili širi kadar radio-dramaturga. A tu je svakako potrebna saradnja, u prvom redu, naših književnika... Ponavljam, nikako nije ispravno shvaćanje, da je time što redatelj skrati tekst, scensko djelo postalo radio-dramom. To je isto tako apsurdno, kao kad bismo — da ponovo potražimo usporedbu s filmom — dali filmskom redatelju noveliziran scenario i tražili od njega da snimi film bez izgrađene knjige snimanja. Knjiga snimanja na filmu, to je radio-scenario na radiju. Svako se djelo, bilo adaptirano, bilo pisano za radio, mora potčiniti zakonima radiofonije. Stoga je radio-obrada posao dramaturga, a stvar je radio-dramskog redatelja da u okviru mogućnosti u što većoj mjeri realizira zamisao autora i dramaturga. Taj dramaturški posao, u pomanjkanju kadrova, može da izvrši i sam radio-dramski redatelj, ali treba naglasiti da se nijedno djelo ne može »pretvoriti« u radio-dramu jednostavnim skraćivanjem i križanjem teksta.

U programu zagrebačkog radio-dramskog studija daje se prednost radio-scenarijima, napisanim po romanu ili noveli domaćeg ili stranog autora. Navest ćemo djelo Ivana Cankara »Sluga Jernej«, koje je obišlo sve pozornice naše domovine i sada će i kao radio-drama moći da djeluje na slušaoca.

Naši književnici su se u sasvim maloj mjeri zainteresirali za našu radio-dramu, što naravno nmogo šteti njenom razvitku. Stoga bi ovoj diskusiji preko »Književnih novina« trebalo da priđu naši književnici u što većem broju.

Ivan HETRIH

POZORIŠTE

Obnovljena izvedba „Diogeneša" T. Brezovačkog

Jedna neuspjela predstava u zagrebačkom Malom kazalištu

Predstava »Matijaš dijak grabancijaša«, koja je pred dvije godine izvedena u modernizaciji T. Strocija, pokazala je, da su komedije Tituša Brezovačkog, najznačajnijeg kajkavskog književnika XVIII vijeka pogodne da se još i danas postave na scenu. Naravno, uz znatni redateljski i eventualno dramaturški zahvat, koji će očistiti tekst od glomaznih didaktičkih elemenata i prilagoditi ga potrebama suvremene pozornice.

Svježinu i izvornost djelima Brezovačkog, koja po motivu nisu originalna, daje atmosfera starog Zagreba i plastični tipovi tog cehovskog-feudalnog ambijenta, kojemu se komediograf vješto izruguje. Sama pak scenska realizacija tih komedija prilično je primitivna i labava.

Unatoč tome, što je »Diogeneš« književno zrelije djelo od »Grabancijaša« ova komedija u mnogome zaostaje za vragolijama putujućeg skolasta. Ni motiv Matijaševih pustolovina, doduše nije izvoran, no ličnost prefriganog studenta vandrokaša — jednako popularnog u srednjovjekovnoj, talijanskoj i njemačkoj pučkoj književnosti — mnogo se skladnije dade lokalizirati u zagrebačkoj sredini nego fabula i ličnosti »Diogeneša«. Stilski i fabulistički utjecaj Goldonijeve varijacije na poznatu temu o dvojici izgubljene braće odviše se osjeća, a da bi se u tom okviru harmonički mogli slikati tipovi i prilike starog Zagreba.

»Diogeneš« ima i niz komediografskih nedostataka, koje je trebalo ukloniti: razvučenost, nakalemljenu edukativnost, a što je najvažnije, komika ne raste iz same radnje (izuzevši neke epizode,) nego je usredotočena u burlesknim ličnostima. No niti karakterne slabosti ovih ne otkrivaju se u samoj radnji nego defilirajući pred Diogenešom, koji ih razgolićuje. I sama ličnost Diogeneša (solidno i bez karikiranja kreirao ju je B. Šembera) nije bez prigovora. U oblikovanju glavne ličnosti komedije jasno se odrazuje političko moralizatorski stav Brezovačkog. Taj Pavlin, dovoljno smion da sablažnjuje svoju okolinu hodajući u »Curte veste« i posjećujući »spectacula publica«, dao je kao ogorčen protivnik antiklerikalnog jozefinizma svojim prosvjetiteljskim nastojanjima puritansko-moralizatorsko obilježje. Zbog toga i sluga Diogeneš dobiva neke crte moraliste koje mnogo razbijaju neposrednosti komike.

Redatelj Hinko Nučić, koji je vrlo uspješno bio režirao »Grabancijaša«, nije dovoljno uočio ove slabosti »Diogeneša« i potrebu radikalnog zahvata u tekst. On je sve polagao na vanjske efekte: komičnost pojave Svetloglasa, Sebirada, i drugih karikiranih lica, i na one komične epizode, koje je A. Cilić u ulozi »kelnera« svojim karikiranjem potencirao do lakrdijaštva Igra ostalih glumaca bila je uglavnom prosječna. Predstava, kao cjelina, bila je bez dinamike i razvučena. Ono što je gledalac po tekstu kazališnog programa mogao očekivati, — me da će vidjeti satiričku sliku društvenih prilika baroknog Zagreba, to je neuspjela predstava najmanje ispunila.

Đuro TAMARIN

KROZ ČASOPISE I LISTOVE

Dvobroj časopisa „Novi svet"

Brojevi treće godine »Novoga sveta«, glavne slovenačke književne revije, odlikuju se stalnim napretkom. Ne samo da je revija ove godine počela izlaziti uredno, što je također nesumnjiv preduslov da može vršiti one funkcije koje joj kao glavnoj reviji pripadaju, već se poboljšao i izbor sadržaja, raširilo se područje rasprave, povećao broj pisaca. Poređenje u ovom pogledu sa ranijim godinama pokazuje očigledan napredak u tom pravcu. Ipak je u reviji ostala još nerešena problematika na polju kritičke i recenzentske delatnosti naročito u stvaranju sve savršenije analize slovenačkih umetničkih i kulturnih pojava kako sa idejnog tako i sa estetskog stanovišta. Jer uskipeli i burni kulturni život, u kome talasaju pozitivne i negativne strane, zahteva i goni da se ogleda i u kritici — pozorište, muzički život, njegova produktivna i reproduktivna strana, likovna umetnost, književnost, film, mnogostruki kulturno-prosvetni rad itd.

Sve ove primedbe opštega i okvirnoga značaja važe i za dvobroj 7—8 »Novoga sveta« koji sadrži 21 tekst dvadesetine autora. U književnom delu su objavljene dve pesme Mateje Bora (Odgovor zapadnjačkim klevetnicima i »Kraj mora u Traniu«) pa pesma Mihe Remca (»Pruga je sagrađena«). Prozu su priložili Ignac Koprivec, Jadran, Jože Pahor, Vladimir Kralj i Skender Kulenović (»Mitrov juriš«) Edvard Kocbek objavljuje fragmenat »Smrt u suhoj krajini« iz svog partizanskog dnevnika. Koprivčeva »Osamnaesta godina« odlomak je neobjavljenog romana »Mi smo protiv«, isto tako J. Pahora »Ratno leto 1860« je iz istorisko-biografskog romana o slovenačkom književniku Josipu Jurčiću (1844-1881). Pored ovih dvaju odlomaka skreće pažnju još do kraja neobjavljena novela Vladimira Kralja »Poslednja vaznesenska komanda« s temom iz nemačkih koncentracionih logora.

Na uvodnom mestu revije je članak Josipa Vidmara o V. G. Bjelinskom. Dr. Anton Melnik u članku »Pogled natrag i napred« na živ i dokumentovan način svodi savremeni bilans i položaj slovenačkog naroda s geografsko-političkih i etničkih perspektiva. U rubrici refleksije objavljeni su prilozi dr. Metoda Mukiša »Članovi Saveza boraca« i Miška Kranjca »Dužnost slovenačke književnosti« prilikom Nedelje boraca. Važan je članak u rubrici Problemi pod naslovom »Borba za slovenačku kulturu u Tršćanskoj oblasti pod angloameričkom vojnom upravom«, koji je napisao Vladimir Bartol. Pisac se uglavnom dotiče školskoga pitanja rada Slovenačko-hrvatskog prosvetnog saveza, Slovenačkog narodnog pozorišta u Trstu i rada SIAU dok još nije posegla u kulturni život demokratskih masa Trsta razbijačka ruka agenta i frakcionaša Vidalija i njegove bratije neposredno poslije objavljivanja famozne rezolucije Informbiroa.

France Brenk prilaže kritički članak o prošlogodišnjoj sezoni slovenačke drame, Edo Ravnihar o izložbi sovjetske arhitekture u Ljubljani. Manje je uspela recenzija o knjizi »Istorija muzike«, koju je napisao Lucijan Marija Škerjanec koja je doduše pisana sa prilično velikom erudicijom, ali ostaje na nizu mesta i problema (naročito u uvodu) u neraščišćenim i mutnim pozitivističkim vodama francuske muzikološke škole »Zapisi o današnjoj francuskoj književnosti« od J. Brejca takođe sadrže pored dosta široke informativnosti napregnutog i afektiranog stila, koji treba da podvuče piščeve napredne pozicije, niz raznih priznanja izvesnim dekadentima i razmatranja o njihovoj objektivnoj nužnosti i vrednosti.

Dotaklo se takođe problema omladinske ilustracije na nekim opremama i slikama po knjigama u Omladinskom izdanju (Mladinska založba). Članak je napisao Karel Dobida. Pored Erenburgovog kritičko-polemičkog članka »Kultura je nedeljiva« u kronici se nalazi i beleška »O prvoj konferenciji mladih književnika-početnika« koji zbog površnosti i donekle plitkog i formalističkog pisanja o tako važnom problemu, kao što je vaspitanje mladih pisaca i početnika, nikako ne odgovara reviji.

Takav je u kratkim potezima izgled dvobroja 7—8 »Novoga sveta«. Šteta što nema književne kritike, iako na ocenu čeka znatan broj romana, drama i novela, koje su bile objavljene u poslednje doba, a isto tako i dela iz prošlosti (kao Pugelj, Milčinski, Sabrana dela slovenačkih klasika), koja bi savremena književna kritika već morala pravilno postaviti i oceniti posle toliko godina pogrešnoga i čak namernoga degradiranja i odricanja. A taj posao je nesumnjivo ozbiljna dužnost prema prošlosti i prema savremenosti. Isto tako je osetna nestašica informativne rubrike ili kronike koja bi ukratko a sadržajno-principijelno beležila razne pojave i zbivanja na kulturnom polju, kako u Sloveniji tako i u ostaloj državi.

t h

PREGLED FILMSKE DELATNOSTI U REPUBLIKAMA

FILMSKI KRUŽOCI U SLOVENIJI

Pre tri meseca radilo je u Sloveniji 11 filmskih kružoka, a na osnovu njihovih iskustava pristupilo se formiranju sličnih grupa u nizu mesta. Tako je u Grosuplju osnovan filmski kružok koji pre prikazivanja filma daje objašnjenja i upozorava na značajnija mesta, čime doprinosi većem interesovanju i boljem razumevanju filma od strane seoskog stanovništva. U Trebnju filmski kružok organizuje na svojim sastancima propagandne diskusije o pojedinim filmovima, a izvode je diskusija objavljuje u zidnim novinama. U Cerknu i Idriji osnovani su filmski kružoci u gimnazijama jer školska omladina pokazuje veliko interesovanje za film. Jedan od prvih pionirskih filmskih kružoka osnovan je u Sv. Jurju kod Celja gde su se pioniri učili da upravljaju aparaturom uskog kinoprojektora tako da će uskoro moći da sami daju svoje pretstave. Sada je u toku formiranje pionirskih filmskih kružoka po svim većim mestima.

Stvaranje filmskih kružoka doprinosi širokoj popularizaciji filma i njegovom pravilnom korišćenju za prosvećivanje i kulturno uzdizanje narodnih masa.

★ **Za prvih pet meseci** ove godine otvoreno je u Sloveniji deset stalnih bioskopa za normalni film i to: u Gornjoj Radgoni, Bohinjskoj Bistrici, Središču kraj Drave, Cerknu, Beltincima, Črknici, Slovenskim Konjicima Kozjarima, Narazajima i Mariboru (letnji bioskop). U novim bioskopima dobijeno je preko 5000 sedišta. Projekcione aparate su nabavili narodni odbori a ostala materijalna sredstva prikupljena su dobrovoljnim akcijama.

FORMIRANJE FILMSKIH KRUŽOKA U MAKEDONIJI

Komisija za kinematografiju pri vladi NR Makedonije, u saglasnosti sa masovnim organizacijama, donela je rešenje o formiranju filmskih kružoka kao nove forme kulturno-prosvetnog rada. Formiranje ovih kružoka prvenstveno pri kulturno-prosvetnim i pri kulturno-umetničkim društvima po gradovima i selima, kao i pri aktivima srednjoškolske omladine i sindikalnim podružnicama doprineće masovnijoj poseti kinopretstava, širem upoznavanju narodnih masa s filmskom umetnošću i vaspitavanju novih kadrova za filmsku produkciju u Makedoniji. Ovi kružoci održavaće najčešće veze s komisijom za kinematografiju od koje će dobijati propagandni materijal i uputstva za rad. Sem toga, pri gradskim i sreskim prosvetnim otsecima biće naznačeni referenti za kinematografiju koji će pratiti i pomagati rad filmskih kružoka i raditi na širenju kinofikacione mreže u Makedoniji.

★ **Nedavno je u Skoplju počeo da radi** kinooperaterski kurs za normalni film. Kurs posećuju omladinci iz mesta u koji ma će biti otvoreni novi bioskopi. Veći broj ovih omladinaca završio je kurs za uski film na gradnji hidrocentrale u Mavrovu i na autostradi. Kurs će mnogo doprineti izgradnji kadra kinooperatera za Makedoniju.

★ **Komisija za kinematografiju Makedonije** odredila je tehničkog instruktora koji će obići sve novootvorene bioskope i izvršiti detaljan pregled u cilju otklanjanja tehničkih nedostataka projekcionih aparatura i kabina i pregledati higijensko stanje u bioskopima.

NOVI BIOSKOPI U NR SRBIJI

U avgustu mesecu otvoreni su na teritoriji NR Srbije bioskopi sa normalnom aparaturom u Despotovcu, Donjem Milanovcu, Kolutu, Tavankutu i Sremskoj Mitrovici. Za železničku radionicu u Zrenjaninu otvoren je bioskop sa uskom aparaturom. U toku meseca septembra, daljim zalaganjem narodnih vlasti, otvoreni su novi bioskopi u Banatskom Arandelovu i Istoku. U Kovinu je otvoren bioskop s uskom aparaturom. Tako je u toku dva meseca bioskopska mreža povećana sa devet novih bioskopa i 1500 sedišta.

U toku leta radilo se i na renoviranju bioskopa. Popravljeni su bioskopi »Husni Zaim«, u Đakovici, »Jedinstvo« u Kraljevu, »Partizan« u Jasenovcu. U Beogradu su renovirani »Balkan« i »Zvezda«. Sem ovih prepravljeni su i bioskopi »Radnički« u Kragujevcu »Stražilovo« u Sremskim Karlovcima, »Proleter« u Svetozarevu i mesni bioskop u Futogu. U Mošorinu je renoviran bioskop sa uskom aparaturom.

★ **Putujući bioskop Prosvetnog odbora na Kosovu i Metohiji** obišao je poslednjih meseci 34 zabačena mesta i dao 64 pretstave. Prikazano je 17 filmova koje je videlo 16000 ljudi.

POKRETNE KINOAPARATURE U HRVATSKOJ POSEĆUJU ŠUMSKA I DRUGA RADILIŠTA

Zemaljsko sindikalno veće u Zagrebu, u sporazumu sa Preduzećem za raspodelu filmova, organizovalo je početkom leta posete pokretnih kinoaparatura radilištima udaljenim od gradova. Tako su pokretne aparature obišle mnoga radilišta u Slavoniji, Baniji, Lici, na Velebitu i u Hrvatskom Primorju. Pretstavama su sem radnika prisustvovali i seljaci iz obližnjih sela. Putujući kino nastavlja posećivanje novih radilišta gde će, savladujući saobraćajne i druge teškoće, omogućiti kulturno uzdizanje šumskim i ostalim radnicima.

★ **U Zagrebu je otvorena kinematografska škola** koja će pripremati kadrove za tehničku službu naše kinematografije. Škola ima rang potpune srednje stručne škole. Prema Uredbi komisije za kinematografiju škola će trajati četiri godine i imaće sledeće otseke: snimateljski, laboratoriski, tonski i otsek za osvetljenje. Pored stručnih predavaće se i predmeti opšteg obrazovanja.

POKRETNE KINOAPARATURE U BOSNI I HERCEGOVINI

Na teritoriji NR Bosne i Hercegovine u prvoj polovini ove godine pokretne kinoaparature Preduzeća za raspodelu filmova obišle su 318 sela i dale 452 pretstave kojima je prisustvovalo 111000 ljudi. Na radilištima je dato 315 pretstava koje je gledalo 53.000 radnika. Pretstave su takođe davane i u garnizonima i jedinicama Armije gde su dve vojne ekipe dale 106 pretstava koje je posetilo oko 45.000 gledalaca.

JOŠ DVA PUTUJUĆA BIOSKOPA U CRNOJ GORI

U prvom polugodištu 1948 dato je u Crnoj Gori 2.767 filmskih pretstava kojima je prisustvovalo 626.244 gledaoca. Ovako velikom broju gledalaca za 50% je doprineo rad putujućih bioskopa koji su imali veliki uspeh. Da bi se ta mogućnost još više iskoristila dobiće pokretne bioskope Solana u Ulcinju i vojna pošta u Hercegnovom. Ministarstvo prosvete Crne Gore već je dodelilo ove dve aparature koje će uskoro početi s radom.

BIBLIOGRAFIJA

Josip Broz Tito: **Politički izveštaj na Centralniot komitet na Komunističkata partija na Jugoslavija.** Izdavačko preduzeće »Kultura« — Skoplje.

Aleksandar Ranković: **Izveštaj za organizacionata rabota na Centralniot komitet na Komunističkata partija na Jugoslavija.** Izdavačko preduzeće »Kultura« — Skoplje.

Milovan Gilas: **Izveštaj za agitaciono-propagandnata rabota na Centralniot komitet na Komunističkata partija na Jugoslavija.** Izdavačko preduzeće »Kultura« — Skoplje.

Kosta Racin: **»Dragovitskite bogomili«.** Uredio Blaže Koneski. Tekst sa srpskog preveo Jovan D. Kostovski. Izdaje Zemski odbor Narodnog fronta Makedonije. — Skoplje. 1948 god.

Dančo Zografski: **Kruševskata republika.** Izdaje Zemski odbor Narodnog fronta Makedonije, Skoplje 1948 god.

UREDNICI:
Jovan Popović, Čedomir Minderović i Marijan Jurković

PRETPLATA ZA KNJIŽEVNE NOVINE
Za našu zemlju na 3 meseca 35 dinara, na 6 meseci 70 dinara i na godinu dana 140 dinara.
Za inostranstvo: na 3 meseca 50 dinara, na 6 meseci 100 dinara i na godinu dana 200 dinara.
Rukopisi se ne vraćaju.
Broj čekovnog računa 1-9060049
Poštanski fah 617.

Odgovorni urednik: Jovan Popović, Beograd, Francuska broj 7 — Štamparija »Borba«, Beograd, Dečanska 31.